

Psihosocijalna prilagodba i integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj

Moscatello, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:113588>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Andrea Moscatello

**PSIHOSOCIJALNA PRILAGODBA
I
INTEGRACIJA OSOBA
POD MEĐUNARODNOM ZAŠTITOM
U REPUBLICI HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

Andrea Moscatello

**PSIHOSOCIJALNA PRILAGODBA
I
INTEGRACIJA OSOBA
POD MEĐUNARODNOM ZAŠTITOM
U REPUBLICI HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Zrinka Greblo Jurakić

Zagreb, 2023.

Zahvaljujem svojim roditeljima koji su mi vlastitim radom omogućili školovanje i svojoj cijeloj obitelji koja mi je ovih godina pružala podršku na sve moguće načine.

Zahvaljujem mentorici Zrinki koja je od samog početka podržavala moj angažman u ovom području te svojom pomoći i vodstvom doprinijela realizaciji ovog rada.

Hvala mojim inspirativnim sudionicima koji su odlučili sudjelovati u ovom istraživanju i podijeliti svoju priču.

Hvala mojim prijateljima koji su me slušali, savjetovali i bili mi oslonac u kriznim trenucima.

Sažetak

Glavni cilj ovog istraživanja bio je opisati individualna iskustva ljudi s područja Afrike i Bliskog istoka kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj. Uzorak se sastojao od 4 muškaraca i 2 žene u dobi između 26 i 68 godina. Podaci su prikupljeni polustrukturiranim intervjuima koji su trajali od 37 do 120 minuta ($M = 71,17$, $SD = 31,21$). Postavljena pitanja pokrivala su različite segmente života sudionika istraživanja od trenutka njihova dolaska u Hrvatsku, a odgovori su prikazani kroz 5 glavnih kategorija: *Tko su naši susjedi?*, *Dočekivanje Godota*, *Novi stari život*, *Pelin i med* te *Dobar, loš, spreman na bolje*. Prva kategorija opisuje sociodemografske karakteristike sudionika i razloge odlaska iz država porijekla. Druga kategorija opisuje dolazak u Hrvatsku, boravak u Prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite Porin te postupak apliciranja za azil. Treća kategorija opisuje osobne, društvene i situacijske čimbenike kao odrednice psihosocijalne prilagodbe te subjektivnu procjenu prilagodbe na život u Hrvatskoj. Četvrta kategorija opisuje iskustva diskriminacije te pozitivne i negativne pojave u Hrvatskoj i državi porijekla. Peta kategorija opisuje evaluaciju postojećih mehanizama postupanja prema izbjeglicama i prijedloge za njihovo poboljšanje. Svi sudionici napustili su svoje države zbog političkih razloga, rata ili nesigurnosti izazvane istima te isprva o Hrvatskoj nisu razmišljali kao o ciljnoj destinaciji. Unatoč tome, većina sudionika je odmah ili nakon nekog vremena za Hrvatsku osjetila da je njihov dom. Na Hrvate gledaju kao na druželjubive ljude za koje priznaju da katkad imaju dvostruke standarde prema izbjeglicama. Na skali od veoma loše do veoma dobre prilagodbe na život u Hrvatskoj, daju odgovore duž cijelog raspona skale. Vezu sa svojim domom održavaju kroz komunikaciju s obitelji i prijateljima, kuhanje tradicionalne hrane i slijeđenje religijskih običaja. U Hrvatskoj im najviše nedostaje druženje i široka socijalna mreža koju su imali kod kuće. Podijeljenih su mišljenja u pogledu evaluacije kvalitete postojećih mehanizama. Za bolju prilagodbu i integraciju predlažu veće usmjeravanje na jezik i oblike direktne pomoći od strane države. Organizacijama predlažu jasnije definiranje područja na kojima djeluju, ispitivanje potreba svojih korisnika i upoznavanje korisnika s njihovim pravima i mogućnostima.

Ključne riječi: migranti, izbjeglice, međunarodna zaštita, azil, psihosocijalna prilagodba, integracija

Psychosocial adjustment and integration of persons under international protection in the Republic of Croatia

Abstract

The main objective of this study was to describe individual experiences of people coming from Africa and the Middle East who were granted international protection in the Republic of Croatia. Sample consisted of 4 men and 2 women who were between 26 and 68 years old. Data was collected by semistructured interviews that lasted between 37 and 120 minutes ($M = 71,17$, $SD = 31,21$). The questions covered different segments of life since arriving to Croatia and the answers are presented through 5 main categories: *Who are our neighbours?*, *Welcoming Godot*, *New old life*, *Bittersweetness* and *Good, bad, ready for better*. First category describes sociodemographic characteristics of participants and reasons for fleeing countries of origin. Second category describes arrival to Croatia, stay in the Reception Centre for Seekers of International Protection Porin and asylum application procedure. Third category describes personal, social and situational factors as determinants of psychosocial adjustment and a subjective assessment of adjustment to life in Croatia. Fourth category describes experiences of discrimination as well as positive and negative phenomena in Croatia and country of origin. Fifth category describes the quality of existing mechanisms of refugee treatment and suggestions for their improvement. All participants fled their country of origin because of political reasons, war or insecurity caused by different events and, at first, hadn't imagined Croatia as their goal destination. In spite of this, most of them considered Croatia as their home either immediately or after some time. They see Croats as friendly people, but admit they sometimes have double standards towards refugees. On a scale from 1 to 5, participants assess their adjustment to life in Croatia differently. They maintain a relationship with their home through communication with family and friends, cooking traditional food and following religious customs. The lack of companionship and wide social network they had at home is what they miss the most in Croatia. Their opinions are divided in the evaluation of the quality of existing mechanisms. For better adjustment and integration, they suggest greater focus on language and forms of direct assistance from the state. To organizations, they suggest a clearer definition of the areas in which they operate, examination of the needs of their users and familiarization of the users with their rights and possibilities.

Keywords: migrants, refugees, international protection, asylum, psychosocial adjustment, integration

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Rječnik pojmova	2
1.2. Izbjeglička kretanja u Europi	4
1.3. Izbjeglička kretanja u Hrvatskoj	5
1.4. Psihološke dimenzije izbjeglištva	7
1.5. Psihosocijalna prilagodba i integracija	9
1.6. Dosadašnja istraživanja	11
2. Ciljevi.....	17
3. Metoda.....	17
3.1. Sudionici.....	18
3.2. Prikupljanje podataka	18
3.3. Postupak.....	19
4. Rezultati	20
4.1. Tko su naši susjedi?.....	21
4.2. Dočekivanje Godota	22
4.3. Novi stari život.....	28
4.4. Pelin i med.....	34
4.5. Dobar, loš, spreman na bolje	40
5. Rasprava	43
6. Zaključak	52
7. Literatura	54
8. Prilozi.....	62

1. Uvod

Ratovi, terorizam, vjersko-politički sukobi i siromaštvo doveli su do prisilnog raseljavanja milijuna ljudi s područja Afrike i Bliskog istoka (Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za izbjeglice [UNHCR], 2016). Dio njih je u potrazi za boljim životom krenuo na visokorizični put do Europe kako bi tamo pokušao pronaći svoj drugi dom. Na tom putu, duž tzv. zapadnobalkanske rute, smjestila se i Hrvatska koja se krajem 2015. i početkom 2016. godine, u razdoblju kad se Europa suočavala s najvećim brojem izbjeglica od Drugog svjetskog rata (UNHCR, 2015), pokazala solidarnom. Međutim, kako je vrijeme odmicalo, tako se javni diskurs na području cijele Europe promijenio iz otvorenog i pozitivnog prema zatvorenom i negativnom. Postupci prihvaćanja prisilno raseljenih ljudi postali su sve dulji, stroži i nasilniji, a medijski prostor sve više zasićen člancima o tzv. “ilegalnim migrantima” i porastu društvene nesigurnosti koja se, često neutemeljeno, dovodila u korelaciju s dolaskom izbjeglica.

Iako 85% svjetskih izbjeglica utočište pronalazi u susjednim državama i državama u razvoju (UNHCR, 2016), a tek manji dio njih dolazi do Europe, političari i mediji su za opisivanje izbjegličkih kretanja u državi koristili izraze kao što su “rijeke”, “valovi” i “poplave” izbjeglica i/ili migranata (Učakar, 2017). Takvim su rječnikom stvorili i održali narativ prema kojem se na dolazak velikog broja izbjeglica treba gledati kao na prirodnu nepogodu koja je nepredvidljiva i od koje se treba zaštititi (Reisigl i Wodak, 2001, prema Učakar, 2017), što je iz perspektive solidarnosti prema prisilno raseljenim ljudima bilo izrazito zabrinjavajuće. Izraz “kriza” (izbjeglička; migrantska) je, pak, već godinama uvriježen u govoru, ali će se zbog negativnih konotacija izbjegavati njegovo korištenje u ovom radu.

Mada je Hrvatska za većinu bila tranzitna, a ne ciljna država (Tučkorić, 2020), evidencija Ministarstva unutarnjih poslova pokazuje kako je dio izbjeglica iskazao želju za dugotrajnim boravkom u našoj zemlji. No, od 2015. do 2022. godine, Hrvatska je od ukupnog broja svih podnesenih Zahtjeva za međunarodnom zaštitom, odobrila njih 0,07% (Ministarstvo unutarnjih poslova [MUP], 2015-2022). Kako danas žive oni kojima je uspjelo zadržati se u Hrvatskoj? Kakvo je njihovo iskustvo s podnošenjem i odobrenjem Zahtjeva za međunarodnom zaštitom? Na koji način država, organizacije, stručnjaci i društvo mogu pomoći da prilagodba i integracija osoba pod međunarodnom zaštitom bude što brža i uspješnija? Sve su to pitanja koja upućuju na važnost istraživanje ove teme, ne samo da bi se

dobio odgovor na ista, već i da se pokaže da je ovo područje u kojem, još uvijek slabo zastupljeni, psiholozi mogu odigrati važnu ulogu. Od prevencije i saniranja problema mentalnog zdravlja ljudi pod međunarodnom zaštitom i onih koji s njima surađuju, preko edukacije aktivista, volontera i stručnjaka drugih profesija, do senzibilizacije zajednice i šire javnosti s ciljem povećanja tolerancije i smanjenja diskriminacije prema ovoj ranjivoj skupini. No, da bi sve to bilo moguće, potrebno je upoznati i detaljnije razmotriti izbjeglištvo kao društveni fenomen, kroz njegove humanitarne, političke i znanstvene dimenzije.

1.1. Rječnik pojmova

U svrhu boljeg razumijevanja terminologije koja će biti korištena u ovom istraživanju, ali i zbog njezine pogrešne upotrebe u kolokvijalnom i službenom govoru, u sljedećim redcima ukratko će se definirati i razjasniti najvažniji pojmovi.

Migrant je osoba koja iz različitih razloga napušta svoje uobičajeno mjesto stanovanja, neovisno o tome kreće li se unutar ili izvan svoje države te na koliki vremenski period. Postoje neslaganja oko toga koje sve oblike kretanja (engl. *movements*) ovaj termin obuhvaća. Prema inkluzivnom pristupu, termin migrant trebao bi označavati osobe koje se kreću iz bilo kojih razloga, dok bi prema rezidualnom pristupu termin migrant trebao isključivati osobe koje bježe od rata ili progona (International Organization for Migration [IOM], 2019). Iako se termin migrant u posljednje vrijeme nerijetko koristio u negativnom kontekstu, neki aktivisti ovog područja zalažu se za njegovo ponovno prisvajanje.

“*Ilegalni migrant*” je termin koji je posljednjih godina postao učestao u javnom prostoru, a trebao bi označavati osobu koja ne zadovoljava uvjete za ulaskom i/ili ostankom u određenoj državi (European Commission, n.d.). Isti se stavlja u navodne znakove jer je višestruko problematičan, zbog čega stručnjaci i aktivisti ovog područja apeliraju na prestanak njegove uporabe i zamjenu alternativnim terminima. Naime, ilegalna može biti samo radnja, ne i osoba. Uz to, pridjev “ilegalan” automatski implicira kriminalitet, iako neposjedovanje dokumenata nije definirano kao prekršaj prema drugim osobama, privatnom vlasništvu ili nacionalnoj sigurnosti (UNHCR, 2018). Naime, za ulazak na prostor Schengena, državljani većine afričkih i azijskih zemalja trebaju imati vizu (European Commission, n.d.) koju je, pak, gotovo nemoguće dobiti, što zbog životno ugrožavajućih uvjeta i financijske nemogućnosti, što zbog nedostatka konzularnih ureda na tim područjima. Stoga je spomenuti termin diskriminatoran za opisivanje ljudi koji, po međunarodnom zakonu, imaju pravo napustiti svoju državu uslijed progona iz različitih razloga. Konačno, treba imati na umu da korištenje

termina “ilegalni migrant” utječe na donositelje odluka i sveopću javnost, obično na štetu ljudi koji su u potrebi za zaštitom (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants, [PICUM], n.d.). Alternativni termini kojima bi se mogao zamijeniti termin „ilegalni migrant“ su *iregularni* ili *nedokumentirani migrant* (UNHCR, 2018) te ponajviše *iregularni ulazak* (PICUM, n.d.).

Izbjeglica je osoba koja je napustila svoju državu porijekla zbog osnovanog straha od progona iz različitih razloga (npr. rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj političkoj i društvenoj skupini), nasilja, sukoba ili drugih okolnosti zbog kojih se ne može ili ne želi vratiti u državu porijekla, odnosno osoba bez državljanstva koja se nalazi izvan države prethodnog boravišta te koja se ne može ili ne želi vratiti u tu državu (Lalić Novak i Kraljević, 2014). Prema Konvenciji Ujedinjenih naroda o statusu izbjeglica iz 1951. godine, osoba u navedenim slučajevima ima pravo na međunarodnu zaštitu.

Međunarodna zaštita dijeli se na *azil* i *supsidijarnu zaštitu*. Azil dobiva osoba koja se prema Konvenciji UN-a može definirati kao izbjeglica, a supsidijarnu zaštitu dobiva osoba koja ne ispunjava kriterije iz Konvencije, no kojoj se vjeruje da bi joj život bio ugrožen povratkom u državu porijekla ili prethodnog boravišta (IOM, 2019).

Tražitelj međunarodne zaštite je osoba koja je podnijela Zahtjev za međunarodnom zaštitom te je u postupku čekanja na pozitivno ili negativno rješenje od strane Ministarstva vanjskih poslova (Jurković, 2021). Termin koji se koristi kao sinonim je *Tražitelj azila*.

Osoba pod međunarodnom zaštitom je osoba koja je dobila pozitivno rješenje na Zahtjev od strane MUP-a. Termin koji se koristi kao sinonim je *Azilant*.

Papir ili *Pozitiv* je žargonski izraz kojim se označava odobrenje međunarodne zaštite, odnosno, pozitivno rješenje na Zahtjev za međunarodnom zaštitom (Jurković, 2021). Za suprotan ishod, koristi se izraz *Negativ*.

Privremena zaštita je oblik zaštite koji se dodjeljuje skupini osoba, a uspostavlja se u slučaju izvanredne situacije (Centar za mirovne studije, 2023). Traje od minimalno jedne do maksimalno tri godine (MUP, n.d.), ali osoba u svakom trenutku može zatražiti i drugi oblik zaštite, odnosno, azil. Privremenu zaštitu trenutno imaju Ukrajinci koji su pobjegli od rata u svojoj državi.

1.2. Izbjeglička kretanja u Europi

Integracijske politike u Europi od samog su početka bile evidentno neuspješne (Maldini i Takahashi, 2017). Temeljni koncept postupanja s tražiteljima međunarodne zaštite bio je tzv. Dublinski sporazum - Zakon prema kojem se međunarodnu zaštitu može zatražiti samo u jednoj državi Europske unije, odnosno u prvoj državi (Europske unije) u koju je osoba ušla (Holmes i Castañeda, 2016). Problem tzv. Dublinskog sporazuma očitovao se u činjenici da je na vanjskim granicama Europske unije došlo do povećane koncentracije Zahtjeva za međunarodnom zaštitom jer su upravo te države (Malta, Cipar, Grčka, Italija) bile prve države u koju bi osoba ušla na putu do željenog odredišta (Hatton, 2020). Njemačka je 2015. godine, na čelu s Angelom Merkel, otvorila svoje granice i odlučila ne slijediti tzv. Dublinski sporazum, odnosno, ne vraćati ljude u one države u kojima su već bili, zbog čega je postala jedna od najpoželjnijih destinacija za traženje međunarodne zaštite (Tatalović i Malnar, 2016). Iako je cilj Unije bio stvoriti tzv. Europski zajednički sustav međunarodne zaštite koji bi vrijedio u svim državama članicama, to se nije ostvarilo (Učakar, 2017). Postojale su velike razlike između država u načinu prihvaćanja i zbrinjavanja izbjeglica, zbog čega su s vremenom bile okarakterizirane ili kao ciljne ili kao tranzitne zemlje, što je dovelo do neravnomjerne raspodjele ljudi diljem Unije. Kako bi se smanjio pritisak na prve, postojali su pokušaji da se određeni dio ljudi premjesti (engl. *relocation*) iz država koje imaju najveći broj dolazaka u države u kojima je broj dolazaka znatno manji. Jedan od takvih (neuspješnih) pokušaja dogodio se početkom 2016. godine kada je od 160 000 ljudi koje je trebalo premjestiti iz Grčke i Italije, u druge zemlje premještena tek 481 osoba jer su neke države odbile sudjelovati u prihvatu izbjeglica (Hatton, 2020).

Početna solidarnost (pojedinih) država Unije počela je slabiti nakon što se doznalo da su počinioci terorističkih napada u Parizu 2015. godine prošli tzv. istočnomediteranskom rutom (Crone i Falkentoft, 2017) te nakon što se broj dolazaka u nekim područjima Europe povećao u 2016., u odnosu na prethodnu godinu (Shelter Projects, 2016) s čime se Europa više nije znala nositi. To je rezultiralo usvajanjem politike zatvaranja diljem Europske unije, koja se manifestirala kroz pojačane granične kontrole, nezakonita protjerivanja (engl. *pushbacks*), strože uvjete za ostvarivanje međunarodne zaštite i sklapanje dogovora s pojedinim državama (npr. Turskom) koje su trebale onemogućiti daljnje kretanje ljudi prema, kako su je kritičari nazvali, "Tvrdavi Europi". Sve to, ne da je smanjilo broj ljudi u potrazi za zaštitom, već je dovelo do još opasnijih načina kako se domoći Europe (Noll, 2015, prema

Agustín i Jørgensen, 2018), zbog čega je samo u 2016. godini život izgubilo oko 3700 ljudi (UNHCR, 2016).

Dakle, tijekom 2015. i 2016. godine, više od 2 milijuna ljudi zatražilo je međunarodnu zaštitu, čime je oboren rekord po broju Zahtjeva za istom (Eurostat, 2022). Najveći broj podnesenih Zahtjeva za međunarodnom zaštitom primila je Njemačka, a slijedile su je Švedska i Italija (UNHCR, 2015; 2016). Od 2017. do 2022. godine broj tražitelja međunarodne zaštite kretao se između 500 i 650 tisuća po godini, uz iznimku 2020. godine u kojoj je zabilježen pad uslijed pandemije korona virusa (European Union Agency for Asylum [EUAA], 2020), pri čemu se te brojke odnose na osobe koje su prvi put zatražile međunarodnu zaštitu. No, kad im se pribroje oni koje je određena država Europske unije odbila zbog čega su morali ponovno podnijeti Zahtjev za međunarodnom zaštitom u nekoj drugoj državi, konačne brojke postaju veće. Zbog recentnih zbivanja u Afganistanu i Ukrajini, u 2022. godini broj tražitelja međunarodne i privremene zaštite ponovno je narastao te bi u budućnosti, ukoliko ne dođe do primirja ili drugih značajnih promjena u pogođenim državama, mogao ponovno doseći povijesne razine (EUAA, 2022).

1.3. Izbjeglička kretanja u Hrvatskoj

Hrvatska je u posljednjih 15-ak godina bila jedna od država u koju se većinom nije dolazilo s čvrstom namjerom za ostankom (Bužinkić, 2017). Primjerice, procjenjuje se da je trećina ljudi kojima je do 2015. godine u Hrvatskoj odobrena međunarodna zaštita, otišla u prosperitetnije, pretežno zapadnoeuropske države (Bužinkić, 2017). Kao što je već spomenuto, u vremenima najvećeg dolaska ljudi u Europu, krajem 2015. i početkom 2016. godine, Hrvatska je zadržala “etiketu” tranzitne države kojom su ljudi samo prolazili krećući se tzv. zapadnobalkanskom rutom, od grčko-turske do hrvatsko-slovenske ili hrvatsko-mađarske granice.

Tijekom jeseni i zime navedenog razdoblja, nakon što je susjedna Mađarska zatvorila svoje granice i sa Srbijom i sa Hrvatskom, Hrvatska je omogućila ulazak ljudima koji su dotad bili smješteni u Srbiji. Svojedobno su se formirali tzv. tranzitni kampovi čija je funkcija bila prihvaćanje i registriranje izbjeglica, doduše, bez predugog zadržavanja jer bi ubrzo uslijedilo njihovo premještanje prema drugim pravcima, obično granici sa Slovenijom, što je bilo organizirano od strane države (Hameršak i Pleše, 2017). Stav Hrvatske o tada aktualnoj situaciji mogao bi se opisati izjavom ondašnjeg ministra unutarnjih poslova Ranka Ostojića “*Tretirat ćemo izbjeglice humano*” (Watson i sur., 2015) te osudom susjedne Slovenije zbog

zaustavljanja i zadržavanja izbjeglica te postavljanja vojske (Zečić, 2015) i žilet-žice (Ilotić, 2015) na granici s Hrvatskom. Sve to stvorilo je sliku o Hrvatskoj kao državi koja je velikodušna i dobro upravlja izbjegličkim kretanjima na svojem teritoriju, no dubljom analizom mehanizama postupanja prema ljudima na granici, dalo se zaključiti kako je temeljni oblik “prihvatanja” istih bila njihova tranzicija prema zapadnoeuropskim državama (Bužinkić, 2017), bez pokušaja zadržavanja i integracije ljudi u društvo.

No, čak je i takav oblik “prihvatanja” bio relativno kratkog vijeka. U prvoj polovini ožujka 2016. godine, Hrvatska je onemogućila slobodnu tranziciju ljudi (Carlson i sur., 2018) zahvaćena tzv. domino-efektom, odnosno zatvaranjem granica u regiji i izvan nje. Dodatan poticaj zatvaranju granica dala je i činjenica da je Hrvatska te iste godine izrazila spremnost za ulaskom u Schengen zbog čega je morala dokazati da učinkovito štiti vlastite, odnosno, vanjske granice Europske unije. Iz toga razloga, Unija je samo do 2020. godine Hrvatskoj dodijelila više od 110 milijuna € kao potporu za upravljanje granicom (Hedl, 2021). Od tada su, nažalost, priče o nečovječnim postupanjima na hrvatskoj granici postale sve češće i mučnije, a dio njih objavljen je i u *Crnoj knjizi nezakonitih protjerivanja* (engl. *The Black Book of Pushbacks*) (The Left in the European Parliament, 2020) koja sadrži iskustva više od 12 000 osoba. Srećom, zahvaljujući onima koji su zastupali ljude čija je sigurnost bila ugrožena, priče su postale sve glasnije te su s vremenom došle i do većeg dijela javnosti, čime je nasilje na granicama prestalo biti mit. Tome u prilog idu i dvije presude Europskog suda za ljudska prava u kojima je Hrvatska proglašena krivom jer je povrijedila ljudsko pravo na život izbjeglica i drugih migranata (Europski sud za ljudska prava 2021; 2023).

Civilno društvo je na samom početku bilo solidarno s izbjeglicama, što Esterajher (2015, prema Popović i sur., 2022) pripisuje vlastitom iskustvu izbjeglištva za vrijeme Domovinskog rata. Dok je još postojao slobodan i organiziran tranzit ljudi, građani su svojevrijedno odlazili na mjesta blizu granice kako bi donijeli i dijelili hranu i odjeću (Hameršak i Pleše, 2017) te su na dogovorenim mjestima prikupljali donacije koje bi se onda slale onima u potrebi (Jurković, 2021). U to vrijeme održavale su akcije s natpisom “Izbjeglice, dobrodošli” i “Otvorite granice!”, što je dovelo do okupljanja tzv. Inicijative Dobrodošli! (Bužinkić, 2017) i stvaranja udruge *Are You Syrious?* koja djeluje i danas te je, između ostalog, zaslužna za podršku i integraciju izbjeglica u društvo (Jurković, 2021). Iz sadašnje perspektive, u kojoj se o izbjeglištvu i migracijama većinom govori senzacionalistički, gotovo je nemoguće zamisliti reakciju građana poput one iz 2015. i 2016. godine. Činjenica je da su stavovi javnosti o ovim pitanjima polarizirani te su sve bliži

negativnoj strani kontinuuma (Popović i sur., 2022) zbog čega je na stručnjacima i aktivistima da još više rade na boljem razumijevanju položaja i iskustava izbjeglica.

1.4. Psihološke dimenzije izbjeglištva

Za dobar dio laika, izbjeglištvo i rad s ljudima koji su izbjegli pripada području rada sociologa, politologa i pravnika. Međutim, obilježja životnih okolnosti u kojima se nalaze izbjegle osobe ima značajan učinak na različite aspekte njihovog psihičkog zdravlja i psihosocijalne prilagodbe, što ukazuje na to da psiholozi imaju izrazito važnu ulogu u ovom području.

Izbjeglištvo je pojava kojoj uvijek prethodi i koju potiče katastrofa. Katastrofa je događaj velikih razmjera koji ozbiljno narušava uobičajeno funkcioniranje zajednice ili društva, s masovnim ljudskim, materijalnim, ekonomskim ili prirodnim gubicima i posljedicama koje nadilaze sposobnosti pogođenih da se s njima nose vlastitim resursima, zbog čega je nerijetko potrebna pomoć izvana (Quarantelli, 2006, prema Ajduković i sur., 2016). Oblici i broj oblika katastrofe razlikuju se među istraživačima (Pearson i Mitroff, 1993; Ajduković i sur., 2016; Maričić, 2021), ali jedna od češćih podjela je na prirodne i antropogene katastrofe, pri čemu antropogene katastrofe mogu biti uzrokovane propustom ljudskog djelovanja (npr. istjecanje kemikalija, nuklearne nesreće) ili namjernim ljudskim djelovanjem (npr. rat, terorizam). Unutar i izvan te dihotomije, katastrofe se još mogu razlikovati po nizu čimbenika, kao što su uzrok, brzina nastanka, intenzitet, trajanje, učestalost ponavljanja, razmjer, predvidljivost, mogućnost kontrole, opasnost od traumatskih događaja (npr. mučenje, silovanje, zarobljeništvo). Razmatrajući karakteristike potonjih čimbenika, evidentno je da je rat najekstremnija katastrofa, a zajedno s terorizmom i drugim namjernim ljudskim djelovanjem, vezuje se uz najteži oporavak (Pregrad, 1996).

Kad je uslijed ratnih i drugih nepovoljnih zbivanja ostanak u državi porijekla ili boravka nemoguć ili neizdrživ, osoba je prisiljena napustiti vlastiti dom. Prisilno napuštanje doma je intenzivan stresor (Ajduković, 1993) koji djeluje u tri vremenske točke: prije, za vrijeme i nakon napuštanja doma. Sukladno tome, u literaturi se spominju pojmovi pre-migracijskog (engl. *pre-migration*), migracijskog (engl. *migration*) i post-migracijskog (engl. *post-migration*) stresa ili stresa prije (engl. *pre-resettlement*), za vrijeme (engl. *resettlement*) i poslije ponovnog naseljavanja (engl. *post-resettlement*).

Stres prije ponovnog naseljavanja, osim što je uzrokovan traumatskim događajima u državi porijekla ili boravka zbog kojih je osoba i bila prisiljena napustiti svoj dom, uzrokovan je i šokantnom spoznajom kako je bijeg jedini izlaz. Istraživanja pokazuju kako je odlazak u izbjeglištvo za mnoge ljude bio do posljednjeg trenutka nevjerojatan, nepredvidljiv i iznenađan događaj (Ajduković, 1993). Uočeno je da su ljudi netom prije odlaska imali fiziološke simptome koji su upućivali na izraziti stres, poput izostanka menstruacije i prestanka laktacije u žena te čak posljedica po djecu koja su rođena kratko nakon što je majka izbjegla (Sundhagul, 1981, prema Ajduković, 1993). Iskustvo izbjeglica iz Vijetnama potvrđuje da je većina napustila državu samo nekoliko dana prije nego je režim slomljen i da su mnogi od njih imali samo par sati da se pripreme na put, što procjenjuju najstresnijim razdobljem u cijelom ratu (Lin i sur., 1982, prema Ajduković, 1993). To podsjeća na situaciju u Afganistanu iz 2021. godine koja je kulminirala dolaskom talibana na vlast, nakon čega su se deseci tisuća Afganistanaca dali u bijeg koristeći se svim raspoloživim sredstvima čemu je svjedočio cijeli svijet (Human Rights Watch, 2021). Prilikom napuštanja doma ljudi ostavljaju sve iza sebe, a ako im to pođe za rukom, uspijevaju uzeti tek nekoliko osnovnih stvari (Brough i sur., 2003; Díaz Andrade i Doolin, 2016). Primjerice, Mesić (1992, prema Ajduković, 1993) ističe da je na njegovom uzorku izbjeglica njih 47% otišlo uzevši samo osobne stvari i novac, dok 43% nije uspjelo uzeti ni to.

Stres za vrijeme ponovnog naseljavanja ili stres koji se doživljava za vrijeme tranzita pojavljuje se bijegom iz države porijekla ili boravka, a najviše je uzrokovan ugrožavanjem životnih potreba koje je osoba donedavno zadovoljavala u svom domu (Ajduković, 1993). U kontekstu Maslowljeve hijerarhije, prvenstveno se radi o ugrožavanju fizioloških potreba i potrebe za sigurnošću, ali gubitkom socijalne mreže i prijašnjeg načina života (npr. imovina, socioekonomski status), može se govoriti i o ugrožavanju potreba za ljubavlju i poštovanjem, a samim time i samoaktualizacijom. Ljudi koji pobjegnu od kuće većinom su primorani živjeti u opasnim i životno ugrožavajućim uvjetima, što znači da, barem neko vrijeme, nemaju krov nad glavom ili su smješteni u prenapučenim prihvatilištima s manjkom privatnosti i slobode, ako uopće uspiju do njih doći. Naime, sam put i načini putovanja iz jedne u drugu državu su fizički zahtjevni te sa sobom nose rizik od ozljede, razdvajanja od ili gubitka obitelji i prijatelja, fizičkog i emocionalnog zanemarivanja, iskorištavanja te fizičkog i seksualnog zlostavljanja (Maioli i sur., 2021; Masocha i Simpson, 2011). Uz to, obitelji su obično od samog početka razdvojene, odnosno, dio obitelji ostaje kod kuće iz različitih razloga (npr. obavezna mobilizacija muškaraca, procijenjeni veliki rizik od istovremenog odlaska cijele

obitelji, itd.), što predstavlja intenzivan stres za one koji ostaju i one koji odlaze. Prvenstveno zbog necjelovitosti obitelji koja je bitna za pružanje podrške i zaštite svojim članovima, zatim i zbog neizvjesnosti o sudbini pojedinih članova (Drabek i Boggs, 1984, prema Ajduković, 1993). Osim toga, stresu za vrijeme ponovnog naseljavanja pogoduju financijski problemi i strah od siromaštva te činjenica da su posljedice napuštanja doma obično dugoročne, a nekad doživotne i nepromjenjive (Bonyan Organization, 2022; Masocha i Simpson, 2011; Ajduković, 1993).

Stres poslije ponovnog naseljavanja očituje se nakon dolaska u državu konačnog odredišta, a uzrokovan je nizom čimbenika (Maioli i sur., 2021; Masocha i Simpson, 2011). Od problema mentalnog zdravlja uslijed doživljenih traumatskih događaja, odvojenosti od voljenih i manjka socijalnih kontakata, preko upoznavanja i suočavanja s državnim tijelima i mehanizmima postupanja prema izbjeglicama, do neizvjesnosti o budućnosti poradi čekanja na konačnu odluku, odnosno odgovor na pitanje - Hoću li dobiti međunarodnu zaštitu? U ovom periodu do izražaja dolaze osjećaji ljutnje, zamjerenja i gubitka povjerenja u vladajuće za što su izbjeglice iz Zapadne Papue skovale termin *Sakit Hati* ili "bolesno srce" (Silove i sur., 2017). Isto tako, prisilnim napuštanjem doma urušava se uvjerenje koje je zajedničko većini ljudi, a to je da je svijet pravedan te da se dobro nagrađuje, a zlo kažnjava (Ajduković, 1993). Među svim navedenim nedaćama, osjećaj nade i privremenog rasterećenja može pružiti (samo) pozitivno razrješenje konačne odluke, to jest, odobrenje međunarodne zaštite. No, nakon toga slijede ili se nastavljaju gotovo jednako zahtjevni procesi, a to su ulazak pojedinca u društvo i prihvaćanje pojedinca od strane društva. U tim isprepletenim procesima dolazi do interakcije osobnih i društvenih varijabli koji mogu rezultirati različitim ishodima, pri čemu najpoželjniji ishod te interakcije predstavlja uspješna integracija pojedinca u društvo.

1.5. Psihosocijalna prilagodba i integracija

Psihosocijalna prilagodba je proces u kojem se osoba prilagođava životno mijenjajućim događajima ili prijelazima (Anderson i sur., 2002, prema Stubbley i McCroy, 2014) uz pomoć psiholoških i društvenih čimbenika (Pugh, 2002, prema Stubbley i McCroy, 2014). Temeljem dosadašnjih istraživanja, ti čimbenici najčešće se grupiraju u sljedeće kategorije: *Sociodemografski čimbenici; Ličnost; Kognicija; Socijalna mreža i Situacija* (Ajduković, 1993; Riolli i sur., 2002; Schweitzer i sur., 2006; Hahn i sur., 2019) te će njihova povezanost s procesom prilagodbe biti detaljnije opisana u posljednjem potpoglavlju. Važno

je imati na umu kako stupanj prilagodbe, odnosno, njezina veća ili manja uspješnost, ne ovisi jednako o svim kategorijama psiholoških i društvenih čimbenika, već o njihovoj složenoj interakciji (Ajduković, 1993).

Korak dalje u definiranju psihosocijalne prilagodbe čine Madariaga i suradnici (2014, prema Piqueras i sur., 2019). Kao i autori s početka, istu vide kao proces prilagođavanja okolini uz pomoć određenih mehanizama koji pogoduju, između ostalog, osjećaju vlastite dobrobiti i integraciji, zbog čega se daje zaključiti kako integracija proizlazi iz psihosocijalne prilagodbe. No, s obzirom na to da je psihosocijalna prilagodba proces čije je trajanje ovisno o pojedincu, prilagođena osoba nije nužno i integrirana osoba. Drugim riječima, na integraciju se, barem u ovom slučaju, može gledati kao na konačni ili željeni produkt psihosocijalne prilagodbe do kojeg može i ne mora doći. Ako se uzme u obzir da Hrvatski jezični portal glagol prilagoditi (se) definira kao “pomiriti se s čim, pokoriti se”, a prilagoditi (nekoga) kao “učiniti da odgovara sredini i prilikama u kojima se nalazi”, Berryjev *Model akulturacije* pružit će jasniju distinkciju između pojmova prilagodbe i integracije.

Integracija je proces u kojem je osoba u stanju cijeniti i usvojiti kulturološke norme dominantne kulture ili kulture domaćina, dok istovremeno cijeni i zadržava kulturološke norme vlastite kulture (Berry, 2001). Definicija proizlazi iz tzv. *Modela akulturacije* prema kojem je akulturacija kontakt između dviju ili više grupa koje se razlikuju po kulturi, a sam kontakt dovodi do kulturalnih promjena u svim uključenim grupama (Berry, 1980, prema Čarija i Jelić, 2021). Interesantno je da, iako su promjene uvijek veće kod nedominantne grupe, veću moć i odgovornost za iste ima dominantna grupa, to jest, grupa domaćin. Model akulturacije ima dvije dimenzije: (1) Usvajanje ili odbijanje kulturoloških normi dominantne kulture ili kulture domaćina i (2) Zadržavanje ili odbacivanje kulturoloških normi vlastite kulture. Ovisno o pozicioniranju individue na ovim dimenzijama, moguće su u četiri akulturacijske strategije: *Separacija*, *Marginalizacija*, *Asimilacija* i *Integracija*. *Separacija* je odbijanje kulturoloških normi dominantne kulture ili kulture domaćina u korist zadržavanja vlastite kulture; *Marginalizacija* je odbijanje i odbacivanje kulturoloških normi dominantne kulture ili kulture domaćina te vlastite kulture; *Asimilacija* je usvajanje kulturoloških normi dominantne kulture ili kulture domaćina i odbacivanje kulturoloških normi vlastite kulture. *Integraciju*, kao najpoželjniju akulturacijsku strategiju, dobar dio laika još uvijek poistovjećuje s asimilacijom, odnosno, prilagođavanjem stranaca ljudima i običajima zajednice u koju su došli i življenjem “kao što mi živimo” (Čarija i Jelić, 2021). Ako na trenutak zastanemo i osvrnemo se na ključan izraz prethodne rečenice, a to je

“prilagođavanje”, zaključit ćemo kako su pojmovi (psihosocijalne) prilagodbe i asimilacije u svojoj biti istovjetni. Premda prilagođavanje, odnosno, asimiliranje, ima više poželjnih ishoda nego npr. marginalizacija (Berry i sur., 2006, prema Worthy i sur., 2020), asimilaciju se ne bi trebalo doživljavati kao najpoželjniji ishod kojem treba težiti. Naime, istraživanja pokazuju kako asimilacija ima negativne posljedice na lokalne zajednice jer svi uključeni akteri gube priliku za stjecanje novih iskustava, a oni koji ulaze u zajednicu pod povećanim su rizikom od slabijeg funkcioniranja jer se, kako bi se prilagodili, odriču svojeg etničkog identiteta (Čarija i Jelić, 2021). S druge strane, integracija dovodi do najboljih ishoda za sve uključene aktere i jedina je akulturacijska strategija kojom se može osigurati jednakopravnost i jednaki pristup resursima (Sam i Berry, 2010, prema Čarija i Jelić, 2021). Međutim, kako bi uopće došlo do integracije, društvo mora biti multikulturalno te moraju biti zadovoljeni, kako autori nazivaju, određeni psihološki preduvjeti (Berry i Kalin, 1995, prema Berry, 2001). To su uočavanje vrijednosti u kulturalnoj različitosti, niske razine stereotipa i diskriminacije, pozitivna stajališta među različitim etno-kulturalnim grupama i osjećaj pripadnosti ili identificiranja s društvom u cjelini i svim njegovim pojedincima i grupama (Kalin i Berry, 1995, prema Berry, 2001).

Kao što je već spomenuto, za prilagodbu i integraciju, ali i za ostale akulturacijske strategije, bitni su individualni, društveni i kontekstualni čimbenici. U stvarnom životu katkada je nemoguće precizno odrediti u kojoj se od četiri kategorije osoba nalazi (Kunst i sur., 2013; Schwartz i sur., 2010, prema Worthy i sur., 2020) jer ljudi mogu koristiti različite akulturacijske strategije u svojem privatnom i javnom životu (Arends-Tóth i Van De Vijver, 2004, prema Worthy i sur., 2020). Bez obzira na rečeno, evidentno je da bi društva trebala stremiti k integraciji i poticati novopridošle članove na slobodno i dosljedno korištenje iste kao strategije, kako na dobrobit gostiju, tako i na dobrobit domaćina.

1.6. Dosadašnja istraživanja

1.6.1. Opći pregled

Obzirom na rastući broj prisilno raseljenih ljudi diljem Zemlje (Hou i sur., 2020) i predviđanja kako će u budućnosti biti sve više etničkih manjinskih grupa (U.S. Census Bureau, 2019, prema Brance i sur., 2023), raste i broj istraživanja koja se bave ovim područjem. Uvidom u bazu dosad provedenih studija, daje se primijetiti kako se, ovisno o određenoj društvenoj znanosti ili perspektivi, razlikuje i upotreba terminologije. Shodno tome, u istim se ponekad termini (psihosocijalne) prilagodbe i integracije koriste kao sinonimi ili se

određena pojava naziva jednim umjesto drugim terminom. Bilo kako bilo, u prethodnom je potpoglavlju jasno navedena distinkcija između istih, ali nesumnjivo je kako na oba procesa djeluju veoma slični, a ponekad i isti čimbenici:

Socio-demografski čimbenici. Empirijska istraživanja teme prilagodbe dosad su se uglavnom usmjeravala na sociodemografske čimbenike (Hahn i sur., 2019). Važnim faktorom za prilagodbu pokazala se dob, pri čemu se na novonastale promjene slabije prilagođavaju djeca i osobe starije životne dobi. Konkretnije, najviše poteškoća s prilagodbom pokazuju djeca u predškolskoj dobi (Perry, 2002, prema Perić i Merkaš, 2020) i ranoj adolescenciji (Ahearn i Athey, 1991, prema Perić i Merkaš, 2020) jer su to najranjivija razdoblja za javljanje psihičkih poteškoća općenito, a samo izbjegličko iskustvo kao izvanredna životna situacija, dodatno povećava vjerojatnost za njihovim javljanjem. Osobe starije životne dobi, u usporedbi s osobama srednje životne dobi, teže doživljavaju promjenu što zbog problema vezanih uz starenje, što zbog situacije koja zahtijeva proživljavanje stresa kroz dulji vremenski period, a možda i do kraja života (Ajduković, 1994). Kada je o spolu riječ, žene doživljavaju više depresivnih simptoma i imaju lošiju dobrobit (Khoury, 2018) te svoju kvalitetu života u dominantnoj kulturi ili kulturi domaćina procjenjuju lošijom nego muškarci (Gottvall i sur., 2020), iako su muškarci u novoj kulturi češće diskriminirani nego žene (Beiser i Hou, 2017). Osim dobi i spola, veće psihološke poteškoće na prilagodbu javljaju se kod osoba koje od ranije imaju zdravstvenih problema (Ajduković, 1993) te kod osoba s visokim obrazovanjem i socioekonomskim statusom. Slabije zdravstveno stanje može otežati traženje i dobivanje pomoći, što zbog same zdravstvene poteškoće, što zbog zdravstvene skrbi koja je obično lošija u izbjegličkim uvjetima (Ajduković, 1993). Dodatno, zdravstveni problemi, osobito oni psihosomatske prirode, mogu upućivati na to da se osoba teško nosi sa stresorima života i/ili prilagođava na novu okolinu. Kada je riječ o visokom obrazovanju i socioekonomskom statusu, Porter i Haslam (2005) zaključuju kako isti, unatoč očekivanju da će imati zaštitni učinak na mentalno zdravlje izbjeglica, dovode do većeg osjećaja gubitka u razdoblju nakon naseljavanja. Međutim, novije meta-analize ne potvrđuju ove nalaze (Bogic i sur., 2015; Porter i Haslam, 2005, prema Hou i sur., 2019), što upućuje na to da rezultati nisu u potpunosti konzistentni i da je potrebno dodatno istražiti povezanost među ovim konstruktima.

Ličnost. Visoka samoučinkovitost, visoko samopoštovanje, unutarnji lokus kontrole, optimizam i prilagodljivost povećavaju vjerojatnost za uspješnijim nošenjem sa stresom poslije ponovnog naseljavanja (Ajduković, 1993). Oni koji se uspješnije nose sa stresom

nastojat će što prije izaći iz stresne situacije, odgoditi neposrednu reakciju, tražiti alternative te prihvatiti pozitivne i negativne ishode kao dio života (Ajduković, 1993). Spremnost na prihvaćanje rizika pokazala se bitnom u praktičnom smislu, jer je dovela do boljih obrazovnih (Obermeier i Schneider, 2015, prema Hahn i sur., 2019) i profesionalnih prilika (Pfeifer, 2008, prema Hahn i sur., 2019) koje otvaraju put prema tzv. ekonomskoj integraciji. U kontekstu Velepeterog modela, u smjeru uspješnije prilagodbe djeluju i ekstraverzija, emocionalna stabilnost te ugodnost. Ugodnost, ekstraverzija i otvorenost prema iskustvu pokazali su se najvažnijima za pozitivnu transformaciju nakon traume, što izbjegličko iskustvo zasigurno jest (Calhoun i Tedeschi, 2004, prema Panjikidze i sur., 2020). Isto tako, ekstraverzija i savjesnost predviđali su korištenje adaptivnih strategija suočavanja, poput usmjeravanja na problem, kognitivnog restrukturiranja i traženja podrške.

Kognicija. Atribucijski stil koji nepovoljne događaje pripisuje unutrašnjim, stabilnim i globalnim uzrocima povećava vjerojatnost za smanjenim samopoštovanjem te pojavom i zadržavanjem depresivnih simptoma (Peterson i sur., 1982). Prethodna iskustva sa životnim krizama predviđaju prilagodbu u jednom i drugom smjeru, ovisno o tome kakvo je bilo razrješenje istih (Ajduković, 1993). Ukoliko je pojedinac u prošlosti uspješno razriješio određenu životnu krizu, veća je vjerojatnost da će se i sada uspješno prilagoditi na situaciju u kojoj se nalazi. No, ako je nije uspješno razriješio ili barem ne u skladu s vlastitim očekivanjima, što je zasigurno dovelo do određene količine stresa, manja je vjerojatnost da će se sada, kada je na snazi stres poslije ponovnog naseljavanja, uspješno prilagoditi. Dodatno, prisutna su i očekivanja od sebe i drugih, koja, ukoliko ih je nemoguće ostvariti, pridonose većem osjećaju nezadovoljstva (Ajduković, 1993). Primjerice, očekivanja od države domaćina mogu negativno djelovati na psihičko i fizičko zdravlje ukoliko se značajno razlikuju od realnosti u državi domaćina, zbog čega se neki odlučuju na ponovno seljenje (Covington-Ward, 2017).

Socijalna mreža. Već za vrijeme, a onda i nakon ponovnog naseljavanja, razdvajanje od obitelji ili određenih članova obitelji i prijatelja te gubitak postojeće socijalne mreže izniman je stresor. Njegov intenzitet može biti osobito pojačan ako osobe prelaze iz kolektivističke u individualističku kulturu (Hofstede i sur., 2010, prema Walther i sur., 2021). Obzirom na to da borave u prihvatilištima, osobe su obično, barem na početku, u potpunosti izolirane od vanjskog svijeta, što predstavlja veliku prijetnju za osobnu dobrobit i može imati dugoročne posljedice (Gürer, 2019, prema Walther i sur., 2021), pogotovo jer je socijalna podrška jedan od najsnažnijih mehanizama uspješnijeg suočavanja sa svakodnevnim

stresorima (Ajduković, 1993). Osim toga, izazovi u sklapanju novih prijateljstava, poput jezične barijere i diskriminacije (Kurt i sur., 2021), društvenih i kulturnih razlika (Walther i sur., 2021) te socijalne distance uslijed percipirane prijetnje (Şafak-Ayvazoğlu i sur., 2021), vode do smanjene identifikacije s društvenom grupom i nedostatka socijalne podrške što posljedično narušava psihičku dobrobit (Brance i sur., 2023) i obiteljsko funkcioniranje (Hou i sur., 2019). Čak i kada osobe održavaju odnose s obitelji i prijateljima koji su od njih udaljeni, a koji su im inače izvor podrške, katkad dolazi do neugodnih osjećaja kao što su osjećaj tereta bliskim osobama (Walther i sur., 2021). Konkretnije, maskiranje vlastitih osjećaja i briga kako se ne bi dodatno zabrinjavalo obitelj i prijatelje. U ovim slučajevima, iznimno je važno postojanje zajednica ili organizacija za koje se pokazalo da, svojim aktivnostima, ublažavaju prijelaz iz jedne u drugu kulturu i služe kao izvor socijalne podrške (Ertorer, 2016) koja igra važnu ulogu u procesima prilagodbe i integracije.

Situacija. Gubitak materijalnih dobara i izvora prihoda te s njim povezana ovisnost o tuđoj pomoći, stalan su izvor stresa koji dovodi do nakupljanja frustracije i smanjenja samopoštovanja (Ajduković, 1993). Prema istom autoru, osobe se često osjećaju bespomoćno jer o njihovim životima obično odlučuje netko drugi (npr. prihvatilište, lokalna zajednica, država) što onemogućava ikakvo planiranje vlastite budućnosti. Čekanje na odluku hoće li im se odobriti međunarodna zaštita, koje može trajati godinama, dovodi do cijelog niza neugodnih osjećaja i stanja, poput nesigurnosti, straha, psihološkog tereta i nemogućnosti usmjeravanja na bilo što drugo (Walther i sur., 2021). Osim što je razdoblje čekanja samo po sebi intenzivan stresor, pojačati ga mogu lokalne ili državne regulative koje tražiteljima međunarodne zaštite ograničavaju ili onemogućuju npr. pravo na obrazovanje, rad, kretanje, stanovanje ili drugo, sve dok ne zadovolje određene uvjete. Takve prakse štetne su kako za pojedinca, jer smanjuju njegovu motivaciju za integriranjem u društvo (Walther i sur., 2021), tako i za društvo, jer ograničavaju ili onemogućavaju ulazak onima koji bi mu na različite načine mogli pridonijeti.

Kvantitativna i kvalitativna istraživanja integracije pokazala su kako su najčešće barijere za integriranje u društvo, iz perspektive izbjeglica, sljedeće: birokracija, diskriminacija, financijska oskudica, narušeno fizičko i psihičko zdravlje, nedostatak stručnjaka i otežan pristup zdravstvenoj skrbi, nepoznavanje jezika, nemogućnost i teškoće zaposlenja, nepovoljni uvjeti stanovanja i teškoće pronalaženja smještaja (Schick i sur., 2016; Heřmanová i Andrlé, 2022). S druge strane, pronalaženje vlastitog smještaja i posla te prisustvo zajednice koja je prihvaćajuća i spremna pomoći, pokazali su se važnim činiteljima

u procesu integracije (Heřmanová i Andrlje, 2022). Kao što je već istaknuto, za integraciju je bitno zadovoljiti određene psihološke preduvjete u društvu koje prihvaća nove članove. U slučaju da ti uvjeti nisu zadovoljeni, osobe koje ulaze u društvo imat će veću potrebu prilagoditi se, a ne integrirati se, sve kako bi smanjili potencijal za konfliktom (Kamil, 2013) što još jednom dokazuje kako je integracija dvosmjernan proces.

1.6.2. Istraživanja u Hrvatskoj

Unatoč tome što je Hrvatska od 2015. godine jedna od žarišnih točaka na putu do Europe, broj domaćih istraživanja na ovu ili sličnu temu još uvijek je relativno nizak. Studije koje su dosad proveli psiholozi većinom se odnose na psihičko zdravlje i kvalitetu života izbjeglica te njihovu evaluaciju integracijskih praksi.

Psihičko zdravlje i kvaliteta života. U kvantitativnom istraživanju s 83 tražitelja međunarodne zaštite u Prihvatilištu Porin (Silov i sur., 2019), većina sudionika imala je anksiozne i depresivne simptome te je zadovoljavala kriterije za dijagnozu velike depresivne epizode, dok je polovina imala simptome koji su upućivali na PTSP. Također, većina sudionika bila je direktno izložena traumatskom događaju i/ili je u manjoj mjeri svjedočila traumatskom događaju koji se dogodio drugima, pri čemu se traumatski događaj većinom dogodio u državi porijekla ili boravka te u manjoj mjeri u državi tranzita. Uz to, oni koji su bili manje zadovoljni svojim zdravljem, postignućima u životu i sigurnošću u vezi budućnosti, imali su više razine psihološkog stresa. Na pitanje “*Koji su glavni problemi s kojima se sada susrećete?*”, tražitelji međunarodne zaštite u najvećoj su mjeri navodili nemogućnost zaposlenja (53,85%) te sporu administraciju i čekanje na odluku o međunarodnoj zaštiti (46,15%). Zatim loše uvjete stanovanja u Porinu, zdravstvene probleme, poteškoće u pristupu zdravstvenoj skrbi, financijsku oskudicu te naposljetku usamljenost, razdvojenost od obitelji te diskriminaciju. Na pitanje “*Što vam najviše pomaže u trenutnoj situaciji?*”, tražitelji međunarodne zaštite u najvećoj su mjeri navodili socijalnu podršku od obitelji i prijatelja te vjeru. Pomagale su im i aktivnosti poput čitanja, glazbe, filmova i Interneta te sportske aktivnosti. Uz to, više od 10% sudionika navelo je kako im pomažu stručnjaci za mentalno zdravlje te u manjoj mjeri pomaganje drugima i volontiranje. Oko 8% sudionika navelo je da im pomaže korištenje psihoaktivnih sredstava kao što su alkohol i marihuana.

U najnovijoj publikaciji na temu psihičkog i tjelesnog zdravlja tražitelja međunarodne zaštite u Prihvatilištu Porin (Lazanski i sur., 2023), rezultati ukazuju kako je 43% ljudi imalo

nisku razinu psihološke uznemirenosti, 41% srednju i 16% visoku, što upućuje na relativno dobru psihološku otpornost. Autori dobivene rezultate dijelom pripisuju prigodnom uzorku, a dijelom promijenjenoj strukturi tražitelja u odnosu na prijašnje godine. Najčešće psihijatrijske dijagnoze u 2022. godini bile su poremećaj prilagodbe, mješovit anksiozni i depresivni poremećaj te posttraumatski stresni poremećaj. Kada je o tjelesnom zdravlju riječ, isto je bilo većinski očuvano jer se radilo o mlađoj populaciji. No, oni koji su imali akutna i kronična oboljenja zahtijevali su svakodnevnu i sustavnu skrb, zbog čega je i zabilježena povećana potražnja za zdravstvenom zaštitom.

Evaluacija integracijskih praksi. U kvalitativnom istraživanju sa sirijskim izbjeglicama koje žive u Zagrebu (Kiralj i Ajduković, 2021), utvrđeno je kako isti prepoznaju da Hrvatska i dalje ima etiketu tranzitne, a ne ciljne države, što nimalo ne olakšava integriranje novih članova u društvo. Smatraju kako bi Hrvatska trebala više razvijati mehanizme koji bi poticali integraciju, kako u pogledu integracijskih praksi i pomoći izbjeglicama, tako i u promicanju otvorenosti među domaćim stanovništvom. Put prema smanjenju diskriminacije vide u programima koji bi poticali kontakt između njih i domaćeg stanovništva, a koji bi mogli biti organizirani u obrazovnim, poslovnim i javnim okruženjima. U istraživanju Ajdukovića i suradnika (2019) u kojem su sudjelovale osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita, većina sudionika izjavila je da imaju pozitivno iskustvo prihvaćanja u lokalnoj zajednici, iako im je trebalo određeno vrijeme da se počnu osjećati prihvaćeno. Među najvećim problemima navode nedostatak tečajeva za hrvatski jezik i/ili dugo čekanje na uključivanje u program, otežan pristup zdravstvenoj skrbi i teškoće pronalaženja smještaja. Uz to, sudionici su izrazili potrebu za senzibilizacijom stručnjaka i javnosti te naveli niz prijedloga kroz koje bi upoznali Hrvate sa svojom pozadinom: predavanja za djecu, mlade i roditelje; pripremanje hrane iz svoje države; učenje narodne glazbe i plesova; obilježavanje blagdana i praznika, poput npr. iranske Nove godine.

Pregledom postojećih istraživanja u Hrvatskoj, autorica ovog rada zaključuje da su češće: (1) Usmjeren na percepciju domaćeg stanovništva o izbjeglicama i suživot s njima, a manje na same izbjeglice (Kovačević i sur., 2020; Ajduković i sur., 2019; Gregurović i sur., 2019; Gregurović i sur., 2019; Medlobi i Čepo, 2018); (2) Usmjeren na djecu (školske dobi) u odnosu na odrasle (izbjeglice) (Čorkalo Biruški i sur., 2020; Perić i Merkaš, 2020; Perić, 2018); (3) Primjenjivane kvantitativne u odnosu na kvalitativne metode, osobito na Odsjecima za psihologiju (Pilipović i Löw, 2017; Ajduković i sur., 2019).

Uz sve navedeno, poticaj za istraživanje ove teme proizašao je i iz činjenice da se o izbjeglicama još uvijek govori iz pretežito medijske i senzacionalističke perspektive, a u znatno manjoj mjeri iz stručne i znanstvene. Rezultat toga je sve negativniji stav javnosti o istima te nedostatak akademskog i javnog prostora u kojem bi se izbjeglicama omogućilo da se i njihov glas čuje, kako bi što bolje pronikli u njihova iskustva i razumjeli ih. Dodatnu motivaciju za istraživanje ove teme dao je i pozitivni diskurs prema ukrajinskim izbjeglicama koje su, nakon što je izbio rat s Rusijom, u velikom broju bile primorane napustiti svoje domove. Brz, organiziran i učinkovit odgovor država, institucija i organizacija pokazali su kako se može pomoći ljudima u potrebi, samo ako postoji volja. Iako svaki čovjek ima pravo tražiti i uživati zaštitu izvan vlastite države uslijed životne ugroženosti, razlike u pristupu izbjeglicama iz Ukrajine u odnosu na izbjeglice s Bliskog istoka i Afrike bile su i više nego očigledne (Amnesty International 2022; 2023). Jedan od primjera je i što se, na razini Europske unije, prvi put aktivirao mehanizam privremene zaštite, čija je svrha pružiti zaštitu osobama koje su raseljene i ne mogu se vratiti u svoju državu porijekla (Gregurović, 2023). Samim time, oni koji su pobjegli iz Ukrajine nisu trebali prolaziti kroz uobičajeni postupak traženja azila, što su, s druge strane, trebali oni iz Sirije, Libije i ostalih država u kojima je zbog opasnih uvjeta života došlo do masovnog raseljavanja. Upravo iz tih razloga, ovaj rad želi biti glasom ljudi koji su, ponovno, diskriminirani i suočeni s dvostrukim standardima prihvaćanja.

2. Ciljevi

U svrhu boljeg razumijevanja procesa psihosocijalne prilagodbe izbjeglica, osnovni cilj istraživanja bio je analizirati individualna iskustva ljudi s područja Afrike i Bliskog istoka kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj. Pored navedenog, dodatni cilj bio je utvrditi obilježja integracijskog procesa te identificirati činitelje koji mogu doprinijeti bržoj i uspješnijoj integraciji.

3. Metoda

U ovom kvalitativnom istraživanju za prikupljanje podataka korišten je polustrukturirani intervju. Odluka o korištenju ove metode temeljila se na više razloga: (1) Tema je osjetljiva, složena i multidimenzionalna stoga se ne može precizno opisati (samo) kvantitativnim pristupom i metodologijom; (2) Sudionici u razgovoru iznose intimne životne događaje za koje se pretpostavlja da ne bi rado dijelili u većem krugu ljudi, što bi bio slučaj u

npr. fokus grupi; (3) Polustrukturirani, u odnosu na druge oblike intervjua, zadržava pažnju na glavne točke istraživanja, facilitira kasniju analizu podataka te ostavlja dovoljnu količinu prostora za dodatna pitanja i ideje s obje strane; (4) Obzirom da se radi o ranjivoj populaciji koja je značajno opterećena (i) administracijom i dokumentacijom, kvantitativno prikupljanje podataka moglo bi izazvati (nepotreban) osjećaj formalnosti i nelagode; (5) Konačno, kvantitativan pristup zahtijevao bi suočavanje s cijelim nizom metodoloških izazova, koji uključuju prevođenje standardiziranih instrumenata i složene terminologije na (minimalno) engleski jezik, pronalaženje dovoljnog broja sudionika koji ispunjavaju kriterije za pristup istraživanju te prostora u kojem bi se istraživanje provodilo. Iako bi *online* istraživanje riješilo posljednje naveden izazov, isto bi onemogućilo elaboraciju u slučaju nejasnoća od strane sudionika te kontrolu nad time tko sve sudjeluje u istraživanju.

3.1. Sudionici

Uzorak se sastojao od 6 sudionika među kojima su bila 4 muškarca i 2 žene, između 26 i 68 godina. Svi sudionici zadovoljili su sljedeće kriterije za sudjelovanje u istraživanju: porijeklo iz Afrike ili Bliskog istoka, punoljetnost, status međunarodne zaštite u trajanju od najmanje godine dana te mogućnost sporazumijevanja na hrvatskom ili engleskom jeziku. Osim navedenih, kontaktirano je još troje osoba od kojih je jedna odbila sudjelovati u istraživanju, druga nije dala odgovor na upit, a treća je iskazala spremnost za sudjelovanjem u istraživanju, ali se uslijed određenih životnih okolnosti to nije uspjelo ostvariti.

3.2. Prikupljanje podataka

Obzirom na kvalitativan pristup istraživanju odabrane teme, podaci ovog istraživanja prikupljeni su uz pomoć pitanja koje je istraživačica osmislila temeljem rezultata ranijih istraživanja u ovom području. Pitanja su postavljena sudionicima u obliku polustrukturiranog intervjua te su se odnosila na različite segmente života od dolaska u Hrvatsku, uključujući sam dolazak, apliciranje za i čekanje na azil, gradnju svakodnevice, percepciju pozitivnih i negativnih pojava u državi porijekla i Hrvatskoj te evaluaciju postojećih mehanizama postupanja prema izbjeglicama i prijedloge za njihovo poboljšanje.

Postavljena pitanja sastavljena su na hrvatskom i engleskom jeziku jer je poznavanje barem jednog od navedenih jezika bio uvjet za sudjelovanje u istraživanju (Prilog 1). Svi sudionici odabrali su engleski, u odnosu na hrvatski jezik, kao jezik kojim se mogu lakše i

jednostavnije sporazumijevati, zbog čega su korišteni Obrazac i postavljena pitanja bila na engleskom jeziku.

Prosječno trajanje intervjuja iznosilo je 71 minutu, pri čemu je najkraći intervju trajao 37, a najdulji 120 minuta. Audio snimke intervjuja transkribirale su se u periodu od 16. siječnja 2023. do 6. veljače 2023. godine nakon čega je uslijedila obrada dobivenih podataka. Ispunjeni Obrasci, audio snimke intervjuja i transkripti pohranjeni su na sigurno mjesto kojem je samo istraživačica imala pristup.

3.3. Postupak

Nakon odobrenja teme od strane Etičkog povjerenstva Odsjeka za psihologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, istraživačica je definirala popis potencijalnih sudionika, u skladu s unaprijed određenim kriterijima i okvirnom veličinom uzorka. U ovom slučaju, korišten je prigodan uzorak sudionika. Temeljem višegodišnjeg iskustva u radu s tražiteljima azila i osobama pod međunarodnom zaštitom, istraživačica je otprije (površno) poznavala neke od sudionika za koje je smatrala da bi odgovarali ciljanoj populaciji. Drugi dio sudionika, koje istraživačica nije otprije (površno) poznavala, prikupila je uz pomoć i preporuku prijatelja koji su djelovali u sklopu organizacija usmjerenih na rad s tražiteljima azila i osobama pod međunarodnom zaštitom.

Kontaktiranje sudionika, bilo direktno, bilo (prvo) kroz preporuku prijatelja, započelo je 22. studenog 2022. godine putem tekstualnih poruka na aplikacijama *Messenger* ili *WhatsApp*. Svim sudionicima poslana je poruka istog sadržaja, u kojoj se istraživačica predstavila, objasnila svrhu istraživanja i uputila molbu drugoj strani za sudjelovanjem u istraživanju. Nakon uspostave komunikacije sa sudionicima i njihovog neformalnog, tj. načelnog pristanka na sudjelovanje u istraživanju, dogovaralo se vrijeme i mjesto provedbe intervjuja. Istraživačica bi uvijek najprije predložila da se susret održi u njezinom domu, zbog mirne atmosfere i privatnosti, ali bi naglasila da su i druge opcije moguće (npr. njihov dom, kafić) ukoliko se sudionici ne bi osjećali ugodno osobno dolaziti. Na kraju su svi sudionici pristali na prvotni prijedlog istraživačice te je svih 6 intervjuja održano u njezinom domu u razdoblju od 5. prosinca 2022. do 1. veljače 2023. godine.

Prilikom dolaska sudionika i kratkog upoznavanja i/ili opuštenog razgovora, ponuđeni su im napitci (čaj, kava ili sok) te slatke i slane grickalice koje su mogli konzumirati tijekom cijelog intervjuja. Prije početka intervjuja, sudionici su potpisali informirani Obrazac

suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju. Pored navedenog, potpisali su suglasnost za snimanje tijekom intervjua te parafraziranje i citiranje vlastitih izjava u ovom radu. Obrazac je sadržavao i sudionicima važne napomene, poput mogućnosti da se odustane od sudjelovanja u bilo kojem trenutku, uskrati odgovor na pojedino/a pitanje/a, uzme stanka ukoliko se ukaže potreba i zaštiti vlastiti identitet odabirom pseudonima. Istraživačica je samostalno dodijelila pseudonime onima koji ga nisu naveli i onima čiji je odabrani pseudonim bio previše sličan stvarnom imenu, nakon procjene i zaključka da su teme o kojima se razgovaralo osjetljive i da je važno zaštititi identitet sudionika. Od sudionika su prikupljeni socio-demografski podaci te im je ostavljeno na izbor žele li dobiti konačnu verziju ovog rada u PDF obliku, uz naglasak da će rad biti napisan na hrvatskom jeziku. Cijeli Obrazac, koji je sastavljen na hrvatskom i engleskom jeziku, dostupan je u Prilogu 2.

Na znak sudionika da su spremni započeti intervju, istraživačica je krenula sa snimanjem na vlastitom mobitelu koji je zaštićen zaporkom. Ovisno o tijeku razgovora, istraživačica je procjenjivala na kojim će se pitanjima više, a na kojima manje zadržati te, u pojedinim slučajevima, kojim će redoslijedom postavljati pitanja. U jednom slučaju pojavilo se osjetljivo pitanje za jednog sudionika zbog čega je isti zatražio privremeni prekid snimanja razgovora, što je istraživačica uvažila i nastavila sa snimanjem razgovora tek kad je sudionik ponovno bio spreman. Nakon što su sudionici odgovorili i na posljednje postavljeno pitanje, istraživačica je iskazala zahvalnost na sudjelovanju i strpljenju te zaustavila snimanje razgovora. Kao dodatan čin zahvalnosti, istraživačica je svim sudionicima po završetku intervjua poklonila čokoladu.

4. Rezultati

Rezultati su prikazani u 5 kategorija, pri čemu 1. kategorija sadrži opće informacije o sudionicima, dok se preostale 4 vezane uz njihov dolazak u Hrvatsku i život u Hrvatskoj. Kategorije, kao i pripadajuće teme i podteme, odredila je istraživačica. Prikaz organizacije rezultata nalazi se u Tablici 1.

U analizi rezultata korišteni su pseudonimi, a ne stvarna imena sudionika. S obzirom na to da su svi intervjui održani na engleskom jeziku, izjave koje su navedene u daljnjim redcima, prevedene su na hrvatski jezik.

Tablica 1. Organizacija rezultata po kategorijama i temama

Kategorija	Teme
4.1. TKO SU NAŠI SUSJEDI?	
4.2. DOČEKIVANJE GODOTA	4.2.1. Dolazak 4.2.2. Porin 4.2.3. Postupak 4.2.4. Papir koji život znači
4.3. NOVI STARI ŽIVOT	4.3.1. Odrednice psihosocijalne prilagodbe 4.3.2. Subjektivna procjena psihosocijalne prilagodbe
4.4. PELIN I MED	4.4.1. Diskriminacija 4.4.2. Dom daleko od doma 4.4.3. Mi ili Mi i Oni?
4.5. DOBAR, LOŠ, SPREMAN NA BOLJE	

4.1. Tko su naši susjedi?

Ova kategorija odnosi se na: Sociodemografske karakteristike sudionika te razlog odlaska iz države porijekla (Tablica 2).

Tablica 2. Opće informacije o sudionicima

Sudionik/ca	Spol	Dob	Profesija	Država porijekla	Razlog odlaska iz države porijekla
Abdela	M	26	Kuhar	Eritreja	Politika
Ajmal	M	39	Pedijatar	Afganistan	Nesigurnost
Farah	Ž	28	Studentica	Libija	Politika
Elina	Ž	68	Odgajateljica (u mirovini)	Sirija	Rat
Zeki	M	27	Student	Turska	Politički progon
Kian	M	37	Politolog	Iran	Politika

4.2. Dočekivanje Godota

Ova kategorija odnosi se na: Iskustvo dolaska u Hrvatsku, stanovanje u Prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite Porin, podnošenje i čekanje na odobrenje Zahtjeva za međunarodnom zaštitom te značenje koje je za njih imalo pozitivno razrješenje odluke (Tablica 3).

4.2.1. Dolazak

Tablica 3. *Iskustvo dolaska i upoznatost s Hrvatskom*

Sudionik/ca	Godina dolaska u Hrvatsku	Dolazak bez pratnje ili u pratnji	Jeste li prije dolaska znali išta o Hrvatskoj?	Je li Vam Hrvatska bila ciljna država?
Abdela	2016.	U pratnji poznanika	Da	Ne
Ajmal	2021.	U pratnji obitelji	Da	Da
Farah	2014.	U pratnji sestre	Da	Ne
Elina	2018.	Bez pratnje	Da	Ne
Zeki	2017.	Bez pratnje	Da	Ne
Kian	2017.	Bez pratnje	Da	Ne

Najraniji dolazak sudionika istraživanja dogodio se 2014., a najkasniji 2021. godine što upućuje na to kako su problemi koji tjeraju ljude u izbjeglištvo dugotrajni i postojani. Osim toga, na temelju iskustva ljudi koji su u različitim vremenskim točkama došli u Hrvatsku, moguće je uočiti je li u međuvremenu došlo do određenih promjena po pitanju prihvaćanja i ophođenja prema izbjeglicama.

Svi sudionici, prije dolaska, posjedovali su neke informacije o Hrvatskoj, poznatim ljudima koji potječu iz Hrvatske i njezinoj povijesti:

“Da, znao sam o Hrvatskoj da je OK, da su ljudi OK, dobri. Ali Vlada nije dobra. Čak i policija isto, previše je policije.” (Abdela, 26)

“Da, da, volim Luku Modrića. Pratim njegove utakmice, kad igra za Hrvatsku i kad igra za Real Madrid.” (Ajmal, 39)

“Čula sam na televiziji o Jugoslaviji, kada je bio rat.” (Elina, 68)

Samo je jedan sudionik od samog početka imao namjeru zadržati se u Hrvatskoj, iz razloga što je njegov dolazak iz Afganistana bio dogovoren u suradnji s Republikom Hrvatskom nakon što su talibani preuzeli vlast. Ostali sudionici su svoj ostanak, unatoč prvotnoj želji da otiđu u neku drugu državu, objasnili sljedećim:

“Nisam imao izbora.” (Kian, 37)

“Pitao sam ljude koji su već živjeli tu, rekli su da se situacija malo promijenila. Ima više organizacija koje sudjeluju u ovim pitanjima, barem te oni mogu voditi. Prije nije bilo tako, ali sada ima više mogućnosti.” (Abdela, 26)

“Nisam imala ciljnu državu jer sam došla premlada. Trebao mi je predah od svega što se događa kod kuće i nisam imala namjeru ostati zauvijek ovdje.. Ali, svidjelo mi se tu i ljudi su druželjubivi. Hrvatska je lijepo mjesto za živjeti.” (Farah, 28)

4.2.2. Porin

U ovom dijelu, sudionici su upitani kakvo im je bilo iskustvo u Prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite Porin.

Što se tiče samog dolaska, početnog prihvata i pružanja pomoći, moguće je uočiti razliku u funkcioniranju Prihvatilišta u 2014. godini i u kasnijim godinama:

“U to vrijeme, situacija je bila jako loša. Sve je bilo jako friško i nisu imali stvari koje imaju danas. Ne, u to vrijeme dobiješ sobu u neurednom hotelu, okružen policijom. Imaš Crveni križ, pitaš ih za stvari, a oni ti daju poderanu odjeću.” (Farah, 28, 2014. godine)

“Prvi put su nas provjerili, zdravstveni pregled, sve u jednom. Ali kasnije više ne. Nismo dobili priliku razgovarati s psihologom.” (Abdela, 26, 2016. godine)

“Da, primili smo pomoć od organizacija koje su radile u Porinu, za zdravlje, za bolnicu, za sve. Za lijekove.. Da, imali su i psihologe. Porin je dobar.” (Kian, 37, 2017. godine)

“To je normalna procedura. Moraš potpisati nešto kao “Da, zdrav sam” ili “Nemam zdravstvenih problema u ovom trenutku” i onda ideš u Crveni križ za psihološki dio gdje te pitaju neka pitanja.” (Zeki, 27, 2017. godine)

“Bio je medicinski tim kad god smo trebali. Odlazili smo doktoru, sestrama, rekli su nam za psihologa i susreli smo se.” (Ajmal, 39, 2021. godine)

Kada je o slobodnom vremenu, organiziranim aktivnostima i socijalnoj mreži u Porinu riječ, moguće je uočiti određene promjene. Naime, prije 2017. godine, planovi za organiziranje slobodnog vremena još uvijek su se razvijali. Nakon 2018. godine, mnogim organizacijama koje su dotad provodile aktivnosti u Porinu, odlukom Ministarstva unutarnjih poslova bio je zabranjen pristup istom. Sve to vidljivo je i u iskustvima sudionika koji su došli u Porin u različitim vremenskim točkama:

“Ne možemo ići nigdje. Nemamo novaca, gdje ćemo ići? Spavamo i sjedimo vani. U to vrijeme nismo imali nikakve aktivnosti. Isusovačka služba za izbjeglice je tada bila u Porinu pa bi nam oni dali kavu ili čaj.” (Abdela, 26, 2016. godine)

“Provodio sam vrijeme učeći i čitajući, ali trudio sam se sudjelovati u aktivnostima koje su Crveni križ i druge organizacije provodile. Organizirali bi tečajeve engleskog, osnovnog hrvatskog, aktivnosti za djecu, kompjuterske igre, turnire u PlayStationu ili stolnom tenisu na čemu sam jednom sudjelovao.” (Zeki, 27, 2017. godine)

“Većinu vremena bili smo u sobi.. Nije bilo tečaja za jezik, nije bilo aktivnosti. Mislim da je bio tečaj za ljude koji su došli prije nas, ali kad smo mi došli, nismo ga imali.. Nisam imao prijatelja u Porinu.” (Ajmal, 39, 2021. godine)

Teške trenutke za vrijeme boravka u Porinu i što im je pomagalo u nošenju s istima, opisuju ovako:

“Što sam naučio za vrijeme boravka u Porinu je da ne mogu ništa očekivati od drugih. Vidio sam situaciju i zaključio da mi nitko ne može pomoći, ja vjerujem u sebe.” (Abdela, 26)

“Bilo je jako teško jer sam bio bolestan. Nedostajala mi je moja država, nadao sam se da će se vlast tamo promijeniti jer ne želim živjeti ovdje, želim živjeti u svojoj državi.” (Kian, 37)

“Napuštanje moje obiteljske kuće, života s mojim roditeljima, rodbinom.. Moj cijeli svijet se srušio u jednoj večeri. Sama činjenica da sam došla tu i da sam u nekom otvorenom zatvoru.. Što me guralo naprijed je bila spoznaja da neću dugo ostati ovdje, da je ovo privremeno, da se vraćam kući, samo je pitanje vremena..” (Farah, 28)

4.2.3. Postupak

U Tablici 4. prikazan je sažetak podataka vezanih uz podnošenje i čekanje na odobrenje Zahtjeva za međunarodnom zaštitom.

Tablica 4. *Procedura s podnošenjem i čekanjem na odobrenje azila*

Sudionik/ca	Vrijeme čekanja na 1. intervju	Ukupan broj intervjuja	Ukupno vrijeme čekanja do odobrenja azila
Abdela	Tjedan dana	2	Mjesec dana
Ajmal	Par dana	1	Mjesec dana
Farah	Par tjedana	2	3 mjeseca
Elina			
Zeki	Tjedan dana	2	6 mjeseci
Kian	20 dana	3	2 godine

Intervjui služe kao sredstvo putem kojih se doznaje zbog čega je osoba bila primorana napustiti svoju državu porijekla ili boravka. Ovdje, kao i u praksi općenito, broj intervjuja razlikuje se od slučaja do slučaja, iako se u prosjeku provode dva. Za pozitivno rješenje, odnosno, dobivanje azila, osoba navodi iz kojih razloga se ne može ili ne želi vratiti u državu porijekla ili boravka, to jest, nastoji dokazati po kojoj je osnovi bila prethodno progonjena.

Najkraće čekanje na azil bilo je mjesec dana, a najdulje 2 godine. Sudionici (Abdela, Ajmal) kojima je u roku od mjesec dana odobren azil, objasnili su kako je to zbog toga što je njihov dolazak bio organiziran iz drugih država, u suradnji s Republikom Hrvatskom. Sudionica (Elina), za koju u Tablici 4. nema podataka, je tijekom intervjuja obznanila kako je njezin status u Hrvatskoj uređen uz pomoć njezinog sina koji je, kao osoba pod međunarodnom zaštitom, iskoristio pravo na spajanje obitelji, stoga ona nije morala prolaziti kroz uobičajeni postupak. Preostali sudionici (Farah, Zeki i Kian) prošli su uobičajeni postupak za traženje međunarodne zaštite, pri čemu se vrijeme čekanja od 3 mjeseca ili 6 mjeseci procjenjuje relativno kratkim, odnosno, brzim razrješenjem odluke. Iskustvo mnogih drugih upućuje kako se, nažalost, vrijeme čekanja može produljiti i na nekoliko godina, što je i ovdje bio slučaj kod jednog sudionika.

Većina sudionika imala je pozitivna iskustva sa samim tijekom postupka:

“Objasnili su nam sve što se tiče zakona. Prvi put smo imali prevoditelja za naš jezik, ali drugi put su nam dali prevoditelja za arapski. To je za mene bilo OK, ja znam arapski, ja ću to odraditi.” (Abdela, 26)

“Nastojim se sjetiti, ali mislim da je svaki papir kojeg sam dobio imao turski prijevod. Pisalo bi na oba jezika, na hrvatskom i turskom. Ali ponekad bih na recepciji Porina dobio obavijesti na engleskom, tako da se engleski isto koristio, ali nije bio službeni jezik. No, svaki put kada bih imao intervju ili nešto s Ministarstvom u Porinu, uvijek bi osigurali prevoditelja za turski.” (Zeki, 27)

“Ljudi te educiraju. Čak i ako ne znaš ništa, sav razgovor u Porinu je oko toga kako kome ide postupak, stalno govoriš o tome. Znaš tko čeka, tko će dobiti, tko neće dobiti, što je problem, cijelo vrijeme.” (Farah, 28)

No, bilo je kritika na račun odvjetnika:

“Birokratski, imaš odvjetnika, ali ga nećeš nikada vidjeti jer ne radi svoj posao. Znaš, inače se nikad ne pojavljuje i onda kada dobiješ odluku, pojavi se kao da je on nešto napravio. Čak će i pročitati odluku za tebe.” (Farah, 28)

Na pitanje što ih je zaokupljalo ili što se promijenilo u razdoblju do odobrenja azila, odgovorili su:

“U to vrijeme učio sam hrvatski kako bih mogao nastaviti sa školovanjem. Morao sam ga naučiti na dobroj razini kako bih mogao pratiti predavanja jer na mojem fakultetu nije bilo programa na engleskom.” (Zeki, 27)

“Moja sestra i ja smo se preselile. Tražile smo stan i počele samostalno živjeti jer nismo više mogle izdržati život u Porinu.” (Farah, 28)

“Pronašao sam posao.” (Kian, 37)

4.2.4. Papir koji život znači

Nakon iznimne količine stresa i traume koje izbjeglice doživljavaju prije, za vrijeme i nakon putovanja, dobiti *paper* je cilj kojemu svi teže. Odobrenje međunarodne zaštite označava prekretnicu na životnom putu:

“Mogu raditi, mogu putovati, mogu živjeti sigurno, to sam dobio.” (Abdela, 26)

“Dobila sam slobodu. Zato što prije azila, znaš, ograničen si. Ne možeš ići na neka mjesta, ne možeš putovati izvan Hrvatske. Nakon što sam dobila azil, osjećala sam da sam slobodna putovati, slobodna ići negdje, slobodna raditi, slobodna raditi stvari jer imaš neki identitet. Više nisi samo izbjeglica koja čeka i čeka. Sada imaš put po kojem možeš hodati.” (Farah, 28)

Međutim, bilo je i drugačijih stajališta:

“Pa, nije se puno toga promijenilo. Zapravo, mnogi ljudi se dosta fokusiraju na odluku. Ovisno o odluci i razmišljaju hoće li dobiti pozitiv ili negativ i onda kada dobiju misle da će im život početi ispočetka. Za mene je to uvijek bila odluka na koju ne mogu utjecati pa umjesto da se brinem hoće li biti pozitiv ili negativ i kada će doći, trebam već sada raditi stvari koje ću raditi kada dobijem odluku. Pa što bi osoba koja je u poziciji da dobije azil radila nakon što ga dobije? Učila bi jezik. Zato sam počeo s učenjem od prvog dana, iako nisam znao koliko će postupak trajati.” (Zeki, 27)

4.3. Novi stari život

Ova kategorija odnosi se na: Odrednice psihosocijalne prilagodbe te subjektivnu procjenu psihosocijalne prilagodbe od strane samih sudionika, sažetak podataka prikazan je u Tablici 5.

Tema 4.3.1. Odrednice psihosocijalne prilagodbe

Tablica 5. *Odrednice psihosocijalne prilagodbe*

Osobne odrednice	Društvene odrednice	Situacijske odrednice
<i>Mentalno zdravlje</i>	<i>Podrška obitelji i prijatelja</i>	<i>Obrazovanje</i>
<i>Ličnost</i>	<i>Podrška organizacija i šire javnosti</i>	<i>Zaposlenje</i>
<i>Slobodno vrijeme</i>		<i>Smještaj</i>

4.3.1.1. Osobne odrednice

Mentalno zdravlje. Sudionike se pitalo da na skali od 1 do 5 procijene kakvo im je mentalno zdravlje sada, pri čemu 1 označava “Veoma loše”, a 5 “Veoma dobro”:

“3, u sredini. To je nešto što je nekad dobro, nekad loše. Razlog zašto sam odabrao broj u sredini je taj što kad sretnem nekog tko me podsjeti da ovo nije moja država, budem jako loše.” (Ajmal, 39)

“3, zato što sam tužan. U Iranu su prosvjedi, režim ubija ljude, ubija toliko ljudi.” (Kian, 37)

“Recimo da je 3 i pol. Ne mogu reći 3 pa onda 3 i pol. A ne mogu reći 4 jer bi to bilo predobro, nije realistično. Politički doista idemo prema dolje, postaje sve gore i gore, osobito prema izbjeglicama.” (Farah, 28)

“Mogu li reći da ide od 1 do 5 svaki dan? To je izazov. Bez obzira jesi li Europljanin ili izbjeglica ili Hrvat, svi prolaze kroz teška razdoblja, osobito u zadnjih par godina.” (Zeki, 27)

Ličnost. Sudionike se pitalo da navedu koje su im karakteristike ili način razmišljanja pomogli da dođu tamo gdje su danas:

“Kada sam bio u Afganistanu, radio sam s ljudima različitog etniciteta, iz različitih područja, različitih godina, od djeteta do starca, od osobe koja je živjela u centru grada do osobe koja

je živjela u planinama gdje je mnogo manje objekata, od osobe koja je imala doktorat do osobe koja nije uopće išla u školu. To mi je podarilo veoma široku perspektivu za viđenje svijeta, viđenje ljudi, viđenje istine, viđenje ičega.” (Ajmal, 39)

“Gledam na stvari iz pozitivne perspektive i uvijek se trudim pronaći rješenje za problem. Nisam ona osoba koja će sjesti i plakati jer postoji problem. Možda ću biti šokirana i tako reagirati, to je OK. Nemam nikog tko će me izvući iz problema nego sebe, zato uvijek moram računati na sebe.” (Farah, 28)

“Moja tvrdoglavost, možemo je nazvati konzistentnošću, ali ne mislim da sam toliko konzistentan. Ali inzistiram na onome što želim ostvariti. U zadnje vrijeme mnogo sam puta razmišljao da odustanem od studija iz različitih razloga. Ovi osjećaji dolaze i odlaze, ali znam da ne moram prestati sa školovanjem samo zato što ne želim biti odvjetnik. Ja ne bih ni htio postati odvjetnik, mislim da u tome ne bih uživao, ali mislim da mi najviše pomaže to što se držim onoga što sam izabrao. Mnogo se stvari dogodilo, počeo sam studirati pravo u Turskoj i još ga uvijek studiram u Hrvatskoj, još uvijek se držim toga.” (Zeki, 27)

“Imam jako puno nade, vjerujem u Boga i molim se svaki dan. Svaki dan čitam Bibliju i idem u crkvu svake nedjelje.” (Elina, 68)

S aspekta Velepeterog modela, zaključuje se kako su sudionici najviše isticali karakteristike koje upućuju na: otvorenost prema iskustvu, savjesnost i emocionalnu stabilnost. Pozitivan učinak imali su i optimizam te strategije suočavanja usmjerene na problem - pronalazak rješenja i traženje socijalne podrške, kao i strategija suočavanja usmjerena na emocije - molitva i prakticiranje religioznih praksi.

Slobodno vrijeme. Sudionike se pitalo da navedu kako provode svoje slobodno vrijeme te imaju li hobije:

“Nažalost, nemam hobije. Ujutro vodim sina u školu te odlazim po njega kada završi sa školom. Ako nam nešto treba idem u trgovinu i kupim. Kada nam treba doktor, idemo kod doktora. Osim toga, kod kuće smo. Ponekad dođemo u grad i prošetamo se ili šetamo oko zgrade, po kvartu, to je sve što radimo.” (Ajmal, 39)

“Prva stvar koju napravim ako imam vremena je da očistim stan. Očistim stan, operem i priprelim odjeću za posao, nakon toga ako ima neka nogometna utakmica, idem gledati.” (Abdela, 26)

“Kada imam slobodnog vremena putujem s mužem jer je on Talijan, nije Hrvat. Kada idem s njim, posjetimo njegove prijatelje. Bavim se sportom, trčanjem i cross-fitom. I isto tako puno čitam.” (Farah, 28)

“Heklam, pravim čarape pa odnesem na sajam.. I volim čitati.” (Elina, 68)

“Nemam slobodnog vremena jer uvijek pravim planove u svojoj glavi, takav sam. U najgorem slučaju, ako nemam ništa za raditi, uvijek imam ispite za koje se mogu pripremati. Volim trenirati, volim preskakati uže, s time sam počeo prije 3 godine i to se pretvorilo u hobi. Volim voziti bicikl i to mi je glavno sredstvo prijevoza u gradu, idem svugdje biciklom. I uvijek nosim knjigu u torbi. Što još, volim gledati filmove. Ja sam osoba koja rijetko odgađa susrete s drugima i uvijek pristaje na sve pozive, iako mi je to otežalo neke stvari jer sam pristao na toliko toga i prošle godine shvatio da moram malo više učiti jer studij postaje još teži.” (Zeki, 27)

Dobiveni odgovori upućuju na to da većina sudionika svoje slobodno vrijeme provodi u samostalnim aktivnostima (npr. čitanje, heklanje, sport) ili, u nešto manjoj mjeri, s bliskim osobama (npr. suprug, obitelj). Dio sudionika svoje slobodno vrijeme provodi obavljajući aktivnosti za koje inače nema vremena (npr. čišćenje) ili čineći uslugu ili pružajući podršku bliskim osobama (npr. odlazak u trgovinu, pratnja, odlazak doktoru). Neki čak zaključuju kako uopće nemaju slobodnog vremena ili kako bi slobodno vrijeme koje imaju mogli iskoristiti na bolji način (npr. učenje).

4.3.1.2. Društvene odrednice

Podrška okoline. Sudionike se pitalo da procijene imaju li podršku svoje obitelji, prijatelja, susjeda i kolega.

Neki su naveli nedostatak iste, uspoređujući socijalnu mrežu u Hrvatskoj sa socijalnom mrežom koju su imali kod kuće:

“Imam jednog ili dva prijatelja ovdje u Zagrebu. To nisu veoma bliski prijatelji, ali su prijatelji s kojima se ponekad susrećem. U mojoj državi, ako smo prijatelji, ručat ćemo skupa, večerat ćemo skupa. Vidjet ćemo se jednom ili dvaput tjedno. Imam prijatelja tu, ponekad ga ne možeš dohvatiti tjednima, mjesecima. Jednostavno se isključi. Ne možemo nikoga natjerati na ništa. Moramo se ponašati u skladu s prilikama i slobodnim vremenom ovdje.” (Ajmal, 39)

“Što se tiče moje okoline, već dvije godine živim u istom stanu. Ako me pitaš kako mi se zove susjed, ne znam. Ovo nije samo u Hrvatskoj, ovo je i u Europi. Znam samo vlasnika stana. Društvo ovdje nije kao u Africi. Zagreb je veliki grad, ideš na bus u tišini, ideš na vlak u tišini. Onda i ja želim samo gledati u mobitel. Nemam priliku za pričati s drugima. Rekao bih da je ovo negativna stvar u kulturi.” (Abdela, 26)

Neki, pak, imaju samo riječi hvale:

“Da, imam puno dobrih prijatelja. Imam odlične prijatelje. Oni su mi kao obitelj ovdje u Hrvatskoj i podržavaju me na mnoge, mnoge načine.” (Farah, 28)

“Poznajem susjede, ljudi iz Hrvatske. Njihovi unuci igraju se s mojim unucima. Pozvali su nas svih da dođemo kod njih za Božić.” (Elina, 68)

Podrška organizacija i šire javnosti. Sudionike se pitalo da procijene imaju li podršku organizacija koje su orijentirane na rad s izbjeglicama, jesu li član nekog društva ili organizacije i jesu li ikad bili medijski zastupljeni.

Većina sudionika imala je pozitivno mišljenje o postojećim organizacijama, no bilo je i iznimki:

“Trebao bih znati koje su odgovornosti organizacije koja sa mnom radi. Koje prilike nude? Ako kažemo da organizacija radi na integraciji azilanata, to je veoma široko područje. Integracija nije kad uzmeš nekoga sa sobom i pokažeš mu gdje mu je kuća, gdje su mu ključevi, gdje je škola, gdje je trgovina. To nije integracija jer, kada ja idem negdje i živim negdje, mogu to pronaći sam.” (Ajmal, 39)

“Ne znam kako sada rade jer sam samostalna, ali kad sam surađivala s njima, nije mi se sviđalo. Jako je loše to što koriste postojeću situaciju, nije ih briga 0.1% za izbjeglice. Sve se vrti oko pisanja projekata za Europsku uniju, povećanja svoje plaće, organiziranja team buildinga. S novcima koji im ostanu od projekta organiziraju neka glupa druženja, slikaju ljude, uzimaju od ljudi potpise i osobne informacije i ponavljaju te stvari non-stop.” (Farah, 28)

Što se tiče članstva u društvima ili organizacijama te medijske zastupljenosti, rekli su sljedeće:

“Član sam Savjetodavne skupine za državljane trećih zemalja, to je dio Ureda za ljudska prava. Nevladine organizacije su bile od velike pomoći jer su mi omogućile razna iskustva, pitali su me da sudjelujem na događanjima, nekad da budem glavni govornik, nekad da nešto organiziram, a nekad da se samo pridružim i slušam.” (Zeki, 27)

“Bio sam na N1. Pitali su me treba li mi novac, rekao sam da mi ne treba. Htio sam pričati o problemima u svojoj državi.” (Kian, 37)

“Bila sam u medijima, ali to nije bilo mojom slobodnom voljom, iskoristili su me. Moja priča je bila objavljena bez mojeg pristanka. Jednom sam bila pozvana na press konferenciju i nisam znala da ću morati nastupati dok netko nije došao do mene i rekao mi, onda sam

*morala nastupati. Jednog jutra sam se probudila i ugledala svoje fotografije u svim jeb***m novinama u Zagrebu.*” (Farah, 28)

4.3.1.3. Situacijske odrednice

Obrazovanje. Oni koji su imali iskustva s obrazovanjem u Hrvatskoj svoje su profesore i studij doživljavali pozitivno, ali istaknuli su kako je velik problem sama administracija i nedovoljna educiranost osoblja po pitanju uključivanja osoba pod međunarodnom zaštitom u obrazovni sustav:

“Jednom sam imala jako loše iskustvo s referadom. Pohađala sam kolegij “Hrvatski jezik” i htjela sam da mi priznaju ECTS bodove za njega. To se gledalo kao strani jezik, mogla sam izabrati i neki drugi, ali zašto bih kad ne znam hrvatski? Nisu mi htjeli priznati ECTS bodove iako su ih priznali drugim stranim studentima, rekli su mi da ne mogu živjeti u Hrvatskoj i reći da je hrvatski jezik strani jezik.” (Farah, 28)

“Pregovarao sam s fakultetom jer nisu znali kako me uključiti u nastavu. Ponudili su mi da držim satove turskog jezika za osoblje i studente na fakultetu i na taj način izbjegnem plaćanje školarine od 10 000 kuna godišnje. Zašto bih platio 10 000 kuna? Ne moram platiti, imam pravo na besplatno obrazovanje, ali na fakultetu to nisu znali pa sam morao zvati Ministarstvo da ih pitam je li to OK jer sam već prihvatio ponudu. Naravno da ću držati satove turskog, držat ću satove kineskog ako treba, samo da upadnem na fakultet. I onda su iz Ministarstva rekli da ne moram, da su moji troškovi pokriveni.” (Zeki, 27)

Zaposlenje. Oni koji su imali iskustva s traženjem i dobivanjem posla u Hrvatskoj, svjedoče kako nije bilo teško pronaći posao, već je bilo teško pronaći posao s dobrim uvjetima:

“Radio sam težak posao. Plaća je bila 4000 kuna, dao bi mi pola na račun, a pola na ruke. To je igranje sa sustavom. Radio sam 8 mjeseci te sam nakon 4 mjeseca tražio povišicu, odbio je. Rekao sam ako mi ne da povišicu da sutra neću doći na posao, doviđenja. Kada me je zvao, rekao je da će mi dati 500 kuna više. Rekao sam ne, ne mogu, žao mi je, zato što radim posao za troje ljudi.” (Abdela, 26)

“Rekla sam joj da pričam hrvatski i da studiram, da radim ovaj posao samo da mogu platiti školarinu, ne tražim posao koji će mi oduzeti mnogo vremena. Rekla je da mogu početi s minimalnom plaćom jer ne znam kako praviti sushi i da će mi sljedeći mjesec platiti. Prošlo je mjesec dana i rekla sam joj OK, sada želim da mi platiš koliko zaslužujem. Ona je rekla da je pitala moje kolege i da su rekli da trebam još učiti. Što više da naučim osim kako zamotati sushi?” (Farah, 28)

Iznimka je bio visokoobrazovani sudionik koji je, u trenutku provođenja intervjua, još uvijek čekao na razrješenje svoje situacije zbog čega nije mogao ni tražiti posao:

“Još uvijek čekam da mi se diploma prevede i nostrificira. Nakon prijevoda, poslat će se Liječničkoj komori i oni će odlučiti jesam li kvalificiran u skladu sa zakonom u Hrvatskoj. Kao što vidim, proces prevođenja traje jako dugo, a nostrifikacija će trajati još i dulje. Nije jasno dokad.” (Ajmal, 39)

Smještaj. Prije odobrenja međunarodne zaštite, osobe su smještene u Porinu, iako im je za to vrijeme dozvoljeno otići u privatni smještaj ukoliko si to mogu priuštiti. Nakon odobrenja međunarodne zaštite, dodjeljuje im se kuća ili stan koju država subvencionira naredne dvije godine.

Sudionici su smještaj obično lakše pronalazili preko prijatelja ili poznanika nego preko oglašavanja:

“Pronašao sam lako stan, zbog mogeg šefa. Prije toga sam pronašao na isti način, prijatelj mi je rekao za stan.” (Kian, 37)

“Teško je pronaći stan, ne samo za izbjeglice, već i za domaće, znam. Ali trudimo se pronaći preko prijatelja od prijatelja ili od onih koji imaju iskustva. Kada tražimo preko Interneta, šanse su 50%. Ići ćeš vidjeti stan, reći ćeš da ti se sviđa. Oni će ti reći da će te zvati, a u međuvremenu će netko drugi doći vidjeti stan. Zašto me neće zvati? Zato što znam da će izabrati drugu osobu.” (Abdela, 26)

Sudionica koja je tu već 9 godina, imala je svakakvih iskustava:

“Prvi put, nakon tri tjedna u Porinu, tražile smo stan i mnogo ljudi nam je pomagalo. Zvale bi da ćemo doći vidjeti stan i onda bi došle, pogledali bi nas i rekli da nema tu stana za iznajmljivanje. Koriste činjenicu da nisi odavde, da ne znaš kakvo je tržište, da ne znaš kako stvari funkcioniraju. Promijenila sam na tisuće stanova, stvarno nije bilo najbolje. Ali stan gdje sada živim, to je najbolje iskustvo koje sam ikad imala. Vlasnik je jako ljubazan i pristojan, stan je čist i u čistoj zgradi. On je stvarno normalna osoba.” (Farah, 28)

Tema 4.3.2. Subjektivna procjena psihosocijalne prilagodbe

Sudionike se pitalo da na skali od 1 do 5 procijene svoju cjelokupnu prilagodbu na život u Hrvatskoj, pri čemu 1 označava “Veoma loše”, a 5 “Veoma dobro”. Bilo je odgovora duž cijele skale, što se vidi i na Slici 1.

Slika 1. Pozicija sudionika na skali procjene cjelokupne prilagodbe

Svoju procjenu objasnili su na sljedeći način:

“Tamo sam bio doktor. Imao sam dobar posao, život mi je bio dobro posložen, imao sam veliku kuću, auto, sve. Ali došao sam tu. U ovom slučaju dajem 1 jer želim početi raditi što je prije moguće, ali to ovisi o prijevodu i nostrifikaciji moje diplome i o tečaju jezika. Mi živimo tu godinu dana, još nije bilo tečaja jezika.” (Ajmal, 39)

“Moj život nije bio toliko drugačiji od života ljudi u Hrvatskoj jer dolazim iz glavnog grada. Bilo je OK, rekla bih da sam se od 1 do 5 prilagodila do 4. Ne mogu reći 5 jer još uvijek ne pričam savršeno hrvatski.” (Farah, 28)

“OK, ako to što ne pijem rakiju utječe na skalu, morao bih reći 4, ali ako ne.. OK, ja ne pušim i ne pijem, to je problem jer to većina mojih prijatelja iz Hrvatske radi. Ne mogu reći 5.. Zapravo, mogu reći 5, mislim da sam dio toga. Mislim da je to dio mog svijeta.” (Zeki, 27)

4.4. Pelin i med

Ova kategorija odnosi se na: iskustvo diskriminacije, subjektivnu procjenu Hrvatske kao novog doma te zadržavanje, odbacivanje i prihvaćanje svoje kulture i kulture domaćina, što sve skupa ukazuje na stupanj integracije.

Tema 4.4.1. Diskriminacija

Najčešći oblici diskriminacije bili su vezani uz javne prostore i/ili izrečeni u verbalnom obliku:

“Šetali smo Zagrebom, bio sam sa svojom suprugom i djecom. Gospođa je došla i pitala me: “Odakle ste?” Primijetila je da nismo iz Hrvatske. Odgovorio sam joj: “U čemu je problem?”. Ona je rekla: “Želim znati odakle ste”, s ljutim izrazom lica. Rekao sam joj: “Koji je vaš problem?”. “Želim znati”, inzistirala je. Rekao sam joj: “Mi smo iz Afganistana”. Jako glasno i ljutito rekla je “Želim da se vratite svojoj kući”. Ja sam rekao “Da, ja isto”. (Ajmal, 39)

Sjećam se kad sam bio u pošti na Glavnom kolodvoru. Sjedio sam tamo, čekao sam nekoga. Policajci su došli sa obje strane. Pitali su me za osobnu, OK, dao sam im. Možeš li skinuti jaknu, OK. Kao da sam krijumčar, kao da sam diler ili ne znam što. Taj osjećaj kao da si.. (Abdela, 26)

“Doktori ne znaju što se događa jer nismo u sustavu. I onda dođu, viču, diskriminiraju te ispred svih “Vi ste azilanti, nemate zdravstveno”, bla, bla. I onda moraš ići s nekim tko će se boriti za tebe, tko je Hrvat, tko će reći “Ne, imaju, samo pošaljite račune Ministarstvu”. (Farah, 28)

No, neki su navodili i šire oblike sistemske diskriminacije:

“Ta diskriminacija proizlazi iz nedostatka pravila i iskustva i nitko ne preuzima odgovornost za to što te druga osoba diskriminira. A oni se nisu pripremili ili usvojili promjene koje su trebali godinama prije, da bi omogućili izbjeglicama da studiraju. Stoga kad sam ja htio postati student, bio sam diskriminiran jer nisam imao nikakav pristup. To je ta diskriminacija za koju nitko ne odgovara. Prošle godine sam dobio nagradu Za ljudska prava jer sam bio prva izbjeglica koja je dobila stipendiju, čime sam promijenio postojeća pravila. Ali ove godine neću dobiti stipendiju i sav moj trud pada u vodu, a razlog za to je jer imam više od 26 godina”. (Zeki, 27)

Dio sudionika smatra kako Hrvati imaju pozitivno mišljenje o izbjeglicama općenito:

“Sve u svemu, Hrvati su jako druželjubivi i dobri ljudi, to je činjenica. Posebno u Sisku, jako su druželjubivi, ali i u drugim gradovima. Možda ćemo pronaći neki drugi primjer, ali ovo je generalno..”. (Ajmal, 39)

“Imaju dobro mišljenje. Ako i misle drugačije, kad ih pogledaš pokazat će ti nekom radnjom ili će na primjer reći “Što ti radiš ovdje? Zašto se ne vratiš u svoju državu?”. Moji prijatelji i ja ovo nismo doživjeli.” (Abdela, 26)

..dok neki smatraju kako se Hrvati ne odnose isto prema svim izbjeglicama:

“Ja ne nosim hidžab, ja sam kršćanka. Ali prijateljica koja ga nosi mi je rekla da je imala negativno iskustvo kad su je vidjeli. Možda je do toga jer su ovdje svi kršćani.” (Elina, 68)

“Vrijeme kada sam se osjećao najviše diskriminirano od strane Hrvatske, fakulteta, bilo čega što postoji, je godina u kojoj je počela invazija na Ukrajinu. Dobio sam mail od fakulteta u kojem je pisalo da su otvorili 50 slobodnih mjesta za studente izbjeglice iz Ukrajine. Meni su trebale 3 godine da se upišem na fakultet.” (Zeki, 27)

Štoviše, sudionik se osvrnuo na razlike u podršci prema izbjeglicama od strane naroda i države, kao i u medijskom izvještavanju:

“Ako Vlada nema političku volju prihvaćanja izbjeglica, već je na to prisiljena samo zbog Europske unije, ljudi su isto takvi, neće biti baš otvoreni. Ali kad mediji odjednom pokažu ogromnu podršku prema ukrajinskim izbjeglicama i kad postoje politička volja, direktiva i sredstva, ljudi će isto reagirati. Otvorit će vrata svojih domova, dat će Ukrajincima poslove na isti način na koji se to moglo dogoditi i za druge izbjeglice, samo da je postojala politička volja i da su mediji prikazivali stvarno stanje stvari, a ne ilegalnu migrantsku krizu. To je migrantska kriza kada milijun izbjeglica s Bliskog istoka dolazi u Europu, ali nije kriza kad 10 milijuna izbjeglica dolazi iz Ukrajine.” (Zeki, 27)

Kada je riječ o predrasudama prema izbjeglicama, najviše su ih smetale one usmjerene na materijalno iskorištavanje:

*“Oni koji nisu aktivisti i koji ne rade s izbjeglicama, gledaju na nas kao na lijene g****e, kao da dolazimo u njihovu državu i ovisimo o socijalnoj pomoći i oduzimamo im poslovne prilike. Kao da ima poslovnih prilika u Hrvatskoj, ma daj brate. Nema socijalne pomoći. Ako dobiješ išta, dobiješ 800 kuna. Što ćeš sa 800 kuna?”* (Farah, 28)

“Prije 5 godina nisam znao da ću postati izbjeglica. Gledao sam na izbjeglice iz Sirije kao da nam dolaze oduzimati poslove. Stvar je u tome da sam bio izmanipuliran od strane medija. I danas se to događa u Hrvatskoj i svugdje u Europi. Ljudi čitaju novine i misle isto i onda mi kažu “Ne, ne, ne mislim na tebe nego na druge izbjeglice”. (Zeki, 27)

Tema 4.4.2. Dom daleko od doma

Na pitanje osjećaju li da je Hrvatska njihov dom, sudionici su imali različite odgovore. Bilo je onih koji su bili na samim krajevima spektra, kako negativnom:

“Ne, ne, nikada. Ovo nije moj dom, ovo nije moja država. Ne sviđa mi se Europa, sviđa mi se moja država. Da se danas vlast u Iranu promijeni, ja bih sutra već bio tamo.” (Kian, 37)

..tako i pozitivnom:

“Osjetio sam da je Hrvatska moj dom onog trenutka kad sam sletio iz Turske na zagrebački aerodrom. Imao sam odličan početak i u prvom sam tjednu imao takve znakove iznova i iznova.” (Zeki, 27)

“Ovdje se nisam nikad osjećala kao stranac. To je baš ludo jer nisam gledala na situaciju iz subjektivne pozicije, kao ovo je Hrvatska, ovo je Libija. Libija je moj dom i nostalgična sam za njom, Hrvatska je strana država. Ne, imala sam osjećaj kao da posjećujem ljude, prijatelje negdje.” (Farah, 28)

No, bilo je i onih kojima je trebalo neko vrijeme da steknu osjećaj doma ili ga još stječu:

“Nakon dvije godine sam počela osjećati da je ovo moj dom, nakon što sam počela ići u Živi atelje. Tamo su žene iz Irana, Afganistana, Sirije, Hrvatske. Mi smo svi obitelj.” (Elina, 68)

“Teško je, znaš? Način na koji smo otišli iz države, ostavili smo sve iza sebe... Odlučili smo otići 15. kolovoza, odjednom. Kada su talibani preuzeli kontrolu nad državom, tada smo odlučili otići. Prije toga, čak 10. kolovoza, nismo ni pomišljali da ćemo otići iz države. Sve je bilo jako brzo i šokantno. Trebat će vremena, ali sretni smo ovdje.” (Ajmal, 39)

Tema 4.4.3. Mi ili Mi i Oni?

Unatoč tome što su sada u Hrvatskoj, veza prema vlastitom domu ostaje čvrsta i postojana. U svojoj kulturi osobito vole druženja:

“Većinu vremena provodimo družeći se. Na primjer, dođemo ujutro i sjedimo do večeri, nekad čak i do sljedećeg jutra. Ovo mi se sviđa jer je čovjek posebno programiran, da bude društven. Ako se izdvojiš od drugih ljudi, ako nisi društven, bit ćeš depresivan.” (Ajmal, 39)

“Ne znam kakvo je sada stanje, ali u mojem rodnom gradu ljudi su bili jako druželjubivi, posjećivali su jedni druge, pozivali bi puno obitelji i prijatelja, to je bio dio tradicije. To mi se jako sviđalo, uvijek je bilo hrane.” (Zeki, 27)

..ali i odnos prema drugima, a i sebi:

“Kada su ljudi iz Armenije došli u Siriju, Sirijci su otvorili svoje domove. U Siriji imamo crkve i škole za ljude iz Armenije.” (Elina, 68)

“U mojoj kulturi mi se sviđa što me čini da gledam na sebe kao da nisam manje vrijedna od drugih ljudi, bez obzira u kojoj situaciji se nalazim. U isto vrijeme, u mojoj kulturi ne

ponižavamo druge ljude jer su oni isto vrijedni kao i svi mi. Znaš, na neki način reflektiraš. Što god vidiš u drugim ljudima je refleksija tebe.” (Farah, 28)

No, ne vole politički sistem i nepropitivanje običaja:

“Ne volim što su zastarjeli. Na primjer, sve ovisi o braku. Čak i djeca... U mojoj religiji djevojke neće ići u srednju školu, ići će samo u osnovnu. Još uvijek postoje obitelji koje tako funkcioniraju, ali to mi se ne sviđa, to je loše.” (Abdela, 26)

“Sviđa mi se moja država i nedostaje mi, ali ne sviđa mi se sistem. Volio bih da se promijeni. Ne znam kada, možda za 5, 6 godina.” (Kian, 37)

..kao i stav prema izražavanju neugodnih osjećaja:

“Ne sviđa mi se što nismo baš osjetljivi kada je riječ o osjećajima. Stavljamo osjećaje na 4. ili 5. mjesto, na primjer. Ako se osjećaš tužno, to je više povezano sa slabošću. Nekad možeš imati savršen život, ali depresija i tuga su izvan tvoje kontrole, ali mi toga nismo svjesni.” (Farah, 28)

Svi sudionici održavaju vezu sa svojim domom kroz kontakte s obitelji i prijateljima. Samo je jedan sudionik rekao da redovito prati vijesti iz svoje države, dok su neki to isto izbjegavali:

“Vijesti uopće ne pratim, nema smisla. Samo mi donose tugu, razočarenje i depresiju.” (Farah, 28)

“Ne volim baš pratiti vijesti jer su uglavnom negativne i manipulirane, posebno u Turskoj. Danas tamo nemaš pristup nijednom slobodnom mediju. Jedinu kanali koje pratim su oni međunarodni samo zato da imam nekakav doticaj s realnošću.” (Zeki, 27)

Od ponašanja koja su zadržali i u Hrvatskoj, navode kuhanje domaće hrane i prakticiranje religijskih običaja:

“Kuhamo našu tradicionalnu hranu, ali ne baš sve jer nisu sve namirnice ovdje dostupne.” (Ajmal, 39)

“Ja sam muslimanka, prakticiram svoju religiju u skladu s islamskim kalendarom. I jedem isto kao što sam jela kod kuće tako da još uvijek živim na taj način.” (Farah, 28)

Međutim, otkad su u Hrvatskoj ne organiziraju velika okupljanja zbog nedostatka prostora. Da im velika okupljanja nedostaju, dokazuje činjenica neki planiraju preseliti u veće kuće u budućnosti i imati posebno dizajniran prostor za ugošćavanje gostiju:

“Zbog načina na koji su tu izgrađene kuće, nemam dovoljno mjesta za pozvati ljude. To je uzelo velik dio moje kulture od mene. Ovo je za mene jako velika stvar, pozivati ljude i imati okupljanja. Zbog toga se sada osjećam da moja kuća nije dom, znaš. Osjećam se kao da sam uvijek nekakav nomad, ali to je privremeno.” (Farah, 28)

“Sada nisam u mogućnosti, ali imam plan za veliku kuću, za gostinjsku kuću. Da mogu imati okupljanja i zvati ljude na ručak, na večeru. Naravno, ako dobijem priliku za to.” (Ajmal, 39)

Kada je riječ o Hrvatskoj, većini sudionika sviđa se što su Hrvati prijateljski nastrojen narod. Uz to, neki sudionici Hrvate vide kao ljude koji cijene svoju državu i koji su spremni pomoći drugima kada je potrebno:

“Sviđa mi se što su ljudi druželjubivi i imaju smisao za humor, znaju se šaliti na račun sebe i drugih. I jako je lijepo što Hrvati toliko vole svoju državu i što su toliko uzbuđeni u vezi nogometa.” (Farah, 28)

“Kada se dogodi neki problem u određenoj državi, regiji, gradu, svi će pokušati direktno pomoći. Mislim, u kratkom vremenu, to sam vidio u Hrvatskoj. To je jako lijepo, osobito kada je bio potres. Svi su pomagali drugima.” (Abdela, 26)

Neki sudionici bili su pod posebnim dojmom tzv. kulture kave u Hrvatskoj:

“To mi se nije sviđalo u početku. Mislio sam “Zašto ljudi troše svoje vrijeme u kafićima? i onda sam se naviknuo na to i više ne kritiziram. U to vrijeme nisam znao da se Hrvati ne sastaju u svojim kućama, sastaju se vani. U Turskoj je malo drugačije.” (Zeki, 27)

“Bio sam u Austriji, u 6 sati se sve zatvara. Ali ovdje ljudi tek počnu izlaziti.” (Kian, 37)

Na pitanje što su “preuzeli” od Hrvata, odgovorili su:

“Prošle sam godine govorio ljudima da je moja spavaća soba u domu, ali da je moj dnevni boravak ovdje u kafiću jer sam se tamo sastajao s prijateljima, učio, čitao.” (Zeki, 27)

“Počela sam se žaliti. Ali ovo nije karakteristično samo za Hrvate, već za sve Zapadnjake. Na primjer, Talijani žive bolje od Hrvata, ali će se svejedno žaliti, dok žive u vili i voze ne znam koji auto.” (Farah, 28)

Dvoje sudionika navelo je kako ne postoji nešto što im se u Hrvatskoj ne sviđa. Drugi su kao minuse istaknuli birokraciju i politiku:

“Što se toga tiče, ja sam svoje probleme riješio tako da mi to trenutno nije problem, ali oduzima jako puno energije i vremena. Znaš da ćeš naići na prepreku samo zato što oni nešto ne razumiju i onda ti moraš objašnjavati i treba ti zauvijek da ih uvjeriš u nešto, iako već znaš da si u pravu.” (Zeki, 27)

“Ljudi koji predstavljaju Hrvatsku na razini politike čine da Hrvatska izgleda kao jako loša država, a to nije. Kada je Kolinda bila predsjednica, ona je bila protiv izbjeglica, dok su ljudi u svakodnevnom životu imali suosjećanja prema njima. Osjećaš kao da je Hrvatska fašistička država, iako nije. Možda su vladajući malo desno orijentirani, ali ljudi su stvarno ljubazni.” (Farah, 28)

Iznenadujuće, jedan sudionik istaknuo je i preveliko oslanjanje domaćeg stanovništva na Vladu u pogledu podrške izbjeglicama, što još jednom dokazuje kako svaki član društva može doprinijeti uspješnoj integraciji:

“Ne sviđa mi se što ljudi ne dijele jedni s drugima. Svugdje samo šute. Moraju dijeliti svoju kulturu, svoj jezik, a ne to isto očekivati od Vlade. Njihovo je pravo da dijele, da šire svoju kulturu i jezik prema nekome tko je nov ovdje.” (Abdela, 26)

4.5. Dobar, loš, spreman na bolje

Ova kategorija odnosi se na: analizu postojećih mehanizama postupanja prema izbjeglicama te preporuke za izmjenu istih.

Procjene sudionika o funkcioniranju postojećih mehanizama bile su raznovrsne, dijelom iz razloga što su u različitim vremenskim točkama došli u Hrvatsku. Kretale su se od pozitivnih prema negativnima:

“Dok si u Porinu, sve ti je dostupno, sve funkcionira relativno dobro. Nakon toga ćeš dobiti stan, to isto dobro funkcionira. Ako si osoba u tridesetim godinama i nemaš interesa za

studiranjem, ako si tražitelj azila i imaš zbog čega dobiti azil, onda je još bolje. Ali ako želiš nešto što nije regularno, onda sve postaje izazovno. Ako imaš poseban slučaj, a svi imaju poseban slučaj, onda postoji više problema.” (Zeki, 27, 2017. godine)

“Sada se sve promijenilo, nije kao prije. Živiš i imaš prilike ići u organizacije, sudjelovati na događajima ili tečajevima jezika. Također, pronaći ćeš posao tako što ćeš pitati ljude ili organizacije. Kada sam došao tu, moj san je bio da se školujem. No, plan države je bio drugačiji i rekao sam “OK, niste mi dali šansu, ali barem imam papir, mogu raditi, mogu razviti drugi plan”. Ali i država će se s vremenom unaprijediti, prije to nije bilo baš isplanirano.” (Abdela, 26, 2016. godine)

“Nemaš zdravstveno osiguranje. Nemaš pravo na rad ili obrazovanje osim ako ne čekaš 9 mjeseci. Emocionalno, psihički, kako god, bit ćeš katastrofa. Uvjeti stanovanja u Porinu su užasni i osjećaš se kao u zatvoru. Imaš karticu koja svira gdje god da ideš, okružen si policijom, slušaš užasne priče o pushbackovima. Nema ništa dobrog.” (Farah, 28, 2014. godine)

Priliku za bolji prihvat i prilagodbu ubuduće, vide u učenju jezika:

“Prva stvar je jezik. Država treba prvo dati priliku za učenje jezika. U drugim državama, ako ne znaš jezik, ne možeš ni raditi.” (Abdela, 26)

“Kada bi postojao tečaj za osobe pod međunarodnom zaštitom, tečaj od 9 mjeseci ili godine dana, ljudi bi riješili svoj problem. S jezikom bi se puno bolje integrirali i pronašli posao.” (Ajmal, 39)

..kao i u izravnim oblicima pomoći:

“Da dobijem adekvatno zdravstveno osiguranje i zdravstvenu iskaznicu. Tako da mogu koristiti usluge zdravstvene skrbi s dostojanstvom.” (Farah, 28)

“Voljela bih više pomoći od socijalnog. Dvaput godišnje idem na pregled i daju mi lijekove za krvni tlak i kolesterol, ali drugi lijek kojeg koristim je jako skup.” (Elina, 68)

“Da za izbjeglice postoje obitelji koje će im pomagati. Na primjer, ako idem na policiju, oni idu sa mnom. Oni te predstavljaju, preuzimaju odgovornost, za bilo koji problem oni su s tobom.” (Abdela, 26)

Sudionik koji više od godinu dana čeka na prijevod i nostrifikaciju diplome, rješenje za sporost konkretnog postupka vidi na sljedeći način:

“Predložio bih da postoji komisija koja bi kategorizirala ljude s obzirom na njihovu profesiju, sposobnost, dokumente i diplome. To bi ubrzalo cijeli postupak. Komisija bi imala pristup

dokumentaciji i mogla pronaći posao za osobu. To bi uklonilo teret s leđa države, osoba bi mogla plaćati stan i troškove života, a i integrirala bi se.” (Ajmal, 39)

Dodatnu podršku izbjeglicama postojeće bi organizacije mogle pružiti kroz ispitivanje potreba:

“Svi imaju isti plan, a trebaju prvo istražiti i onda napraviti plan, ne samo reći “Dođi!”. To je kao da doneseš kruh i kažeš “Hej, evo kruha!”, a možda ja ne volim kruh, možda ja volim tjesteninu.” (Abdela, 26)

..kao i kroz definiranje područja kojim se iste bave:

“Svaka organizacija treba preuzeti odgovornost za jedan dio, jedan problem. Ako razdvojimo integraciju na nekoliko dijelova, neka svaka organizacija uzme po jedan ili dva dijela. Tako i ljudi i organizacije znaju što rade i imaju jedan ili dva zadatka na koja se mogu koncentrirati i to bi bilo odrađeno puno bolje.” (Ajmal, 39)

Jedan sudionik ima konkretnu ideju o tome na koji bi način organizacije mogle facilitirati proces zapošljavanja:

“Da se povežu s različitim firmama, npr. tehničkom firmom. Organizacija će im predložiti ljude, a oni će ih podučavati poslu 6 mjeseci, 8 mjeseci, objasniti im tko su oni. Ljude ne treba školovati, treba im pokazati vještinu. Siguran sam da kad bi organizacija pozvala neku veliku firmu, oni bi dali priliku ljudima da rade s njima i da ih nečemu nauče.” (Abdela, 26)

Drugi sudionik drži kako bi organizacije trebale jasnije upoznavati ljude s njihovim mogućnostima:

“Na primjer, kada mlada osoba dođe u Porin i želi ostati u Zagrebu ili u Hrvatskoj, aplicira za azil. Trebala bi postojati neka organizacija koja će toj osobi reći da se ovdje može studirati i omogućiti joj to, pokušati naći način da što prije krene. Zamisli, to je zapravo životni san za mnoge ljude s Bliskog istoka, iz Azije ili Afrike, koji nisu nikad dobili priliku obrazovati se. Ali jednostavno nisu informirani, najviše informacija koje dobiju su koliko će im se novaca dati i kada mogu početi raditi.” (Zeki, 27)

5. Rasprava

Osnovni cilj istraživanja bio je opisati individualna iskustva ljudi koji dolaze iz Afrike ili Bliskog istoka i kojima je odobren azil u Republici Hrvatskoj. Analizom transkripata provedenih intervjua, izdvojeno je 5 kategorija koje opisuju različite segmente života od dolaska u Hrvatsku: *Tko su naši susjedi?*, *Dočekivanje Godota*, *Novi stari život*, *Pelin i med te Dobar, loš, spreman na bolje*.

Kategorija *Tko su naši susjedi?* opisuje sociodemografske karakteristike sudionika i razloge odlaska iz država porijekla. Kao što je vidljivo u Tablici 2, sudionici istraživanja su većinom bili muškarci mlađe odrasle dobi, koji i inače čine najveći udio osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj (MUP, 2021). Većina sudionika je visokoobrazovana, pri čemu dvoje od visokoobrazovnih sudionika ne rade u okviru svoje profesije, što zbog sporosti administracije, što zbog nedostatka radnih mjesta i otežavajućih okolnosti kao što je npr. nepoznavanje jezika. Svi sudionici napustili su svoje države porijekla zbog političkih razloga, rata ili nesigurnosti izazvane istima.

Kategorija *Dočekivanje Godota* okuplja 4 teme: *Dolazak*, *Porin*, *Postupak*, *Papir koji život znači*.

Tema ***Dolazak*** opisuje iskustvo dolaska u Hrvatsku te prijašnju upoznatost s Hrvatskom. Podaci prikazani u Tablici 3 pokazuju kako je najraniji dolazak u Hrvatsku bio 2014., a najkasniji 2021. godine. Iako tema izbjeglištva više nije toliko aktualna u medijskom prostoru kao što je bila 2015. i 2016. godine, ljudi su i dalje prisiljeni napuštati svoje domove iz različitih razloga, a predviđa se da će u budućnosti broj izbjeglica još više rasti (Dansko vijeće za izbjeglice [DRC], 2023). Jedna polovina sudionika otišla je u izbjeglištvo u pratnji obitelji ili poznanika, dok je druga polovina bila bez pratnje. Većina istraživanja koja analiziraju odlazak u izbjeglištvo bez pratnje usmjerena su na djecu i adolescente te iako nisu u potpunosti usporediva s uzorkom ovog istraživanja, pokazala su kako osobe bez pratnje imaju dvostruko više stresnih životnih događaja (Bean i sur., 2007) i izraženije simptome koji upućuju na PTSP (Huemer i sur., 2009) u odnosu na osobe koje u izbjeglištvo kreću u pratnji. Međutim, unatoč tome što može biti važan izvor socijalne podrške u kriznim trenucima, pratnja može izazvati i dodatnu količinu brige za osobe u pratnji, uslijed fizičkih i psihičkih poteškoća koje se javljaju na putu. Svi sudionici su prije dolaska imali određene informacije o Hrvatskoj, ali je samo jedan sudionik otpočeka imao namjeru ovdje se zadržati, čime se potvrđuje kako je Hrvatska i dalje za većinu tranzitna država (Bužinkić, 2017). Međutim, i oni

koji nisu imali namjeru zadržati se, ostali su živjeti u Hrvatskoj, gdje i danas žive. To su većinom objasnili time što im se Hrvatska svidjela i što su uočili pozitivne promjene po pitanju mogućnosti za izbjeglice, u odnosu na prethodno stanje.

Tema **Porin** opisuje boravak u Prihvatilištu za tražitelje azila nakon podnošenja Zahtjeva za međunarodnom zaštitom. Sudionici koji su najranije došli (2014. i 2016. godine) izvijestili su o lošim higijenskim uvjetima, velikom broju policijskih službenika unutar Porina, nedostupnosti liječnika i psihologa, oskudnoj usluzi u pogledu materijalne pomoći i organiziranih aktivnosti te općoj nepripremljenosti na situaciju. No, iskustvo onih koji su došli kasnije (2017. godine) ukazuje kako je u međuvremenu ipak došlo do pozitivnih promjena. Ljudi u prihvatilištu imali su mogućnost posjećivati ne samo liječnike, već i stručnjake za mentalno zdravlje što je bilo itekako potrebno, ako se uzme u obzir izraženost anksioznih i depresivnih simptoma među tražiteljima međunarodne zaštite (Silov i sur., 2019). Osim toga, postojale su aktivnosti kojima se nastojalo iskoristiti slobodno vrijeme, poput jezičnih tečajeva, sportskih aktivnosti, turnira u videoigrama, aktivnosti za djecu. Ako se uzme u obzir da ljudi u to vrijeme nisu mogli raditi punih 9 mjeseci, takve aktivnosti bile su od velikog značaja za organiziranje vlastitog vremena, stvaranje rutine, ali i za formalno i neformalno učenje jezika te širenje socijalne mreže. Nažalost, situacija se promijenila početkom 2019. godine kada je Ministarstvo unutarnjih poslova onemogućilo organizacijama da ulaze u Porin i tamo provode planirane aktivnosti. To je ponovno osiromašilo svakodnevicu ljudi koji su bili primorani živjeti u Porinu, što nam potvrđuje i iskustvo sudionika koji je stigao 2021. godine, kada je broj usluga i aktivnosti u Porinu bio znatno smanjen u usporedbi s ranijim razdobljem. Teške trenutke za vrijeme boravka u Prihvatilištu savladavali su uz pomoć nade kako je situacija u kojoj se nalaze samo privremena i kako će se vratiti kući kada se situacija poboljša, kao i vjerom u sebe te oslanjanjem na sebe same, bez očekivanja od okoline.

Tema **Postupak** opisuje proceduru s podnošenjem i čekanjem na odobrenje Zahtjeva za međunarodnom zaštitom. Sudionici su na intervju čekali do maksimalno 20 dana te su najčešće imali ukupno 2 intervjua. Temeljem podataka prikazanih u Tablici 4, evidentno je kako je većina sudionika dobila rješenje o azilu u relativno kratkom periodu, do maksimalno 6 mjeseci. Tome je tako zato što je dolazak dvojice sudionika bio organiziran iz drugih država, u suradnji s Republikom Hrvatskom, a jedna sudionica nije prošla kroz uobičajeni postupak jer joj je status riješen tzv. pravom na spajanje obitelji. Iako to na ovom uzorku nije slučaj, više je pravilo nego iznimka da ljudi na rješenje odluke čekaju dulje od godinu dana, a

nerijetko i više godina, najvećim dijelom zbog sporosti i rigidnosti postojećeg sustava. Dobra vijest je da su sudionici tijekom čekanja na rješenje odluke bili upoznati s tijekom postupka, važne obavijesti bile su prevedene na njihov jezik, a za vrijeme intervjua bili su im osigurani prevoditelji. Jedna sudionica ističe kako s vremenom svi postaju upoznati s pojedinostima postupka jer je to jedna od glavnih tema razgovora među ljudima u Porinu, zbog čega nerijetko jedni druge upućuju na korake, osobito kad sam odvjetnik nije angažiran oko slučaja, već služi samo kako bi se zadovoljila forma. Iako je većina sudionika relativno kratko čekala na rješenje odluke, za vrijeme čekanja dogodile su im se određene životne promjene, poput započinjanja učenja jezika, preseljenja u privatni stan i pronalaska posla.

Tema *Papir koji život znači* opisuje subjektivnu vrijednost koju je pozitivno rješenje odluke imalo na život sudionika. Za većinu sudionika ($N=5$) to je označilo svojevrsnu prekretnicu u životu. Osim veoma praktičnih mogućnosti, poput mogućnosti putovanja, sudionici su naglašavali osjećaj slobode i sigurnosti koju im je azil donio. Štoviše, dobili su novi osjećaj identiteta koji više nije isključivo vezan uz izbjegličko iskustvo i čekanje. Samo je jedan sudionik istaknuo kako se njegov život nije uvelike promijenio jer je od početka živio kao da će dobiti azil u Hrvatskoj. To je prilično iznenađujuće jer je upravo čekanje na azil jedan od glavnih problema s kojima se ljudi u toj životnoj situaciji susreću (Silov i sur., 2019).

Kategorija *Novi stari život* okuplja 2 teme: *Odrednice psihosocijalne prilagodbe* i *Subjektivna procjena psihosocijalne prilagodbe*.

Tema *Odrednice psihosocijalne prilagodbe* opisuje osobne, društvene i situacijske čimbenike kao čimbenike koji igraju ulogu u procesu prilagodbe na novi život.

Osobni čimbenici odnose se na mentalno zdravlje, ličnost i slobodno vrijeme. Na skali od 1 do 5, sudionici svoje mentalno zdravlje u prosjeku ocjenjuju sa 3. Žalosti ih situacija u državi porijekla, osjećaj da ne pripadaju ovoj državi i negativan stav javnosti prema izbjeglicama općenito. Jedan sudionik nije mogao dati točnu procjenu, već je rekao kako stanje njegovog mentalnog zdravlja svakodnevno varira, ovisno o okolnostima. Otvorenost prema iskustvu, savjesnost i emocionalna stabilnost pomogli su im da dođu tamo gdje su danas. Točnije, poštivanje različitosti i spremnost na učenje od drugih, ustrajanje unatoč teškoćama i otpornost. U istom smjeru djelovali su i optimizam te strategije suočavanja usmjerene na problem i emocije. Sudionici svoje slobodno vrijeme obično provode u samostalnim aktivnostima, za osobni užitak i opuštanje (npr. čitanje, trčanje) ili za obavljanje

posla za kojeg inače nemaju vremena (npr. čišćenje). Ako su i provodili vrijeme s drugim ljudima, to su najčešće bili članovi obitelji (npr. suprug, supruga, djeca). Bilo bi zanimljivo detaljnije istražiti koja je pozadina ovakvih nalaza, odnosno, jesu li posrijedi poteškoće u ostvarivanju prijateljstava uslijed narušenog mentalnog zdravlja, jezične barijere, nedostatka mjesta na kojima bi mogli upoznati druge ljude, opterećenosti studijem ili poslom, itd. Dio odgovora nalazi se u sljedećem odlomku.

Društveni čimbenici odnose se na podršku obitelji i prijatelja te podršku organizacija i šire javnosti. Većina sudionika ($N=4$) izjavila je kako ima od jednog do troje bliskih prijatelja za koje bi voljeli da se mogu češće sastajati. Izražavaju želju za proširenjem svoje socijalne mreže, ali u tome ih sprječava nepoznavanje jezika ili kulturološke razlike, a to je da su ljudi više zatvoreni i usmjereni na sebe. Kada je o susjedima riječ, mišljenja su podijeljena. Jedna sudionica ističe kako ih susjedi pozivaju na zajedničke obroke, dok je drugi sudionik izjavio kako ne zna tko su mu susjedi iako živi u istom stanu već više od dvije godine. Premda su o organizacijama usmjerenima na rad s izbjeglicama imali pretežito pozitivno mišljenje, zamjerali su im što nejasno definiraju svoje područje djelovanja te što ponekad provode aktivnosti koje nisu u skladu s njihovim interesima i potrebama. Dio sudionika nije nikada bio medijski zastupljen niti pokazuje afinitet prema tome. Oni koji pak jesu, svoj medijski nastup procijenili su bitnim jer su dobili priliku pričati o situaciji u svojoj državi i približiti ljudima svoje iskustvo. Samo je jedna sudionica imala negativno iskustvo s medijima jer se od nje nije tražio informirani pristanak na sudjelovanje, što je izrazito problematično obzirom na ranjivost populacije i osjetljivost tema o kojima se govori.

Situacijski čimbenici odnose se na obrazovanje, zaposlenje i smještaj. Dvoje sudionika je trenutno u sustavu visokog obrazovanja te o svojim profesorima i studiju imaju pozitivno mišljenje, pri čemu za profesore ističu da su suosjećajni i podržavajući. No, velik problem vide u administraciji i nedovoljnoj educiranosti nadležnih po pitanju uključivanja izbjeglica u sustav visokog obrazovanja. Zbog toga su nerijetko bili primorani sami istraživati i dokazivati vlastita prava te preusmjeravati problem na višu instancu - prodekane, dekane i Ministarstvo obrazovanja. Bilo je situacija kada su se osjećali diskriminirano u odnosu na strane studente ili studente iz Ukrajine za koje su vrijedila drugačija pravila. Što se tiče sudionika koji su u radnom odnosu, isticali su kako im nije bio problem pronaći posao kao takav, već pronaći posao gdje ih neće izrabljivati. Negativna iskustva uglavnom se vežu uz minimalne plaće, prevelik opseg posla, isplatu plaće po principu "pola na ruke - pola na račun" te nepridržavanja dogovora između njih i poslodavca. Jedan sudionik u trenutku provođenja

intervjua nije ni došao u situaciju da traži posao jer je više od godine dana čekao na prijevod i nostrifikaciju diplome. Kada je o traženju smještaja riječ, svi sudionici istaknuli su kako su isti pronalazili uz pomoć prijatelja, poznanika i kolega s posla. Traženje smještaja preko Interneta ocijenili su problematičnim jer su primijetili da stanodavci nevoljko iznajmljuju stan izbjeglicama ili zloupotrebljavaju činjenicu da stranci nisu u potpunosti upoznati s funkcioniranjem našeg tržišta.

Tema *Subjektivna procjena psihosocijalne prilagodbe* opisuje procjenu cjelokupne prilagodbe na život u Hrvatskoj na skali od 1 do 5, pri čemu 1 označava veoma lošu, a 5 veoma dobru prilagodbu. Sudionici su davali različite odgovore, tj. odgovore duž cijele skale, pri čemu razlozi za davanje niskih ocjena leže u gubitku starog načina života, osjećaju stagnacije i nemogućnosti da se utječe na životno bitne odluke što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima (Ajduković, 1993; Walther i sur., 2021). Razlozi za davanje visokih ocjena leže u praktičnim razlozima - u činjenici da je sudionica i prije živjela u glavnom gradu te joj promjena okoline nije bila toliko drastična, kao i u dubinskim razlozima - u činjenici da se sudionik osjeća kao dio društva i da je društvo dio njega.

Kategorija *Pelin i med* okuplja 3 teme: *Diskriminacija*, *Dom daleko od doma* i *Mi ili Mi i Oni*.

Tema *Diskriminacija* opisuje trenutke u kojima su se sudionici osjećali diskriminiranim u Hrvatskoj. Iskustva diskriminacije uglavnom se vežu uz javne prostore (npr. ulicu, poštu, doktorsku čekaonicu) na kojima su ih određeni pojedinci verbalno diskriminirali, naglašavajući kako Hrvatska nije njihov dom i kako su u drugačijem položaju od ostalih (Hrvata). Jedan sudionik istaknuo je i sistemsku diskriminaciju koja je najvidljivija u nedostatku regulativa kojima bi se izbjeglice moglo integrirati u svakodnevni život, konkretnije, sustav obrazovanja. Sistemska diskriminacija proizlazi iz nezainteresiranosti donositelja odluka za ovu populaciju i temu, a i onda i iz neznanja onih koji u takvim sustavima rade, zbog čega su nerijetko prisiljeni sami dokazivati i boriti se za svoja prava. Pod ovaj tip diskriminacije mogu se ubrojiti i poteškoće s pronalaskom smještaja i posla o kojima je bilo riječi u prijašnjoj kategoriji, koje proizlaze iz stajališta određenih pojedinaca kako su stranci prijetnja za njihovu imovinu (npr. stan) i kako će biti spremni raditi potplaćene poslove jer drugog izbora nemaju. Dodatan osjećaj diskriminacije sudionici su osjetili i zbog odnosa države i javnosti prema Ukrajincima, koji se uvelike razlikovao od odnosa prema njima. Tu su istaknuli važnost koju imaju donositelji odluka i njihova politička

volja te medijska reprezentacija izbjeglica, što sve zajedno oblikuje mišljenje domaćeg stanovništva prema istima. Za Hrvate zaključuju da su druželjubiv narod, pri čemu dio sudionika smatra kako Hrvati imaju pretežito pozitivno mišljenje prema izbjeglicama, što uglavnom pripisuju tome što oni sami nemaju iskustvo s negativnim reakcijama. Naime, istraživanja pokazuju kako mišljenje javnosti prema izbjeglicama ide u negativnom smjeru (Popović i sur., 2022), stoga je diskutabilno je li sam izostanak negativne reakcije prema izbjeglicama (ikakav) pokazatelj pozitivnog mišljenja Hrvata o istima. S druge strane, dio sudionika smatra da Hrvati na izbjeglice gledaju kao one koji ovise o socijalnoj pomoći ili dolaze da bi domaćima oduzeli poslove, što jednim dijelom proizlazi iz toga što nisu imali direktan kontakt s izbjeglicama, a drugim dijelom što su izmanipulirani od strane medija koji izbjeglice prikazuju u lošem svjetlu (Popović i sur., 2022).

Tema *Dom daleko od doma* opisuje osjećaju li sudionici da je Hrvatska njihov drugi dom. Osim jednog sudionika koji je bio na negativnom kraju spektra, koji nije nikad osjećao da je Hrvatska njegov dom i koji je bio izrazito nostalgičan za svojom državom porijekla, svi drugi sudionici su ili odmah ili nakon nekog vremena osjetili da je Hrvatska njihov dom. Oni koji su odmah osjetili da je Hrvatska njihov dom, pripisuju to unutarnjem osjećaju da su na pravom mjestu u pravo vrijeme ili kognitivnom restrukturiranju koje im je omogućilo da na Hrvatsku ne gledaju kao na stranu državu u kojoj će zauvijek ostati, već na državu u kojoj posjećuju svoje prijatelje. Oni koji su nakon nekog vremena osjetili da je Hrvatska njihov dom, pripisuju to širenju socijalne mreže i upoznavanju ljudi sa sličnim pričama iz različitih dijelova svijeta ili osjećaju sreće koju im je izazvala sigurnost u Hrvatskoj, nakon traumatskih događaja u državi porijekla.

Tema *Mi ili Mi i Oni* opisuje pozitivne i negativne pojave u državi porijekla i Hrvatskoj te ponašanja koja su sudionici zadržali, odbacili ili prihvatili napustivši svoju državu porijekla i došavši u Hrvatsku. Svi sudionici stavili su poseban naglasak na druženja, odnose s drugima i socijalnu mrežu kao najomiljeniji aspekt vlastite kulture koji im, pak, u Hrvatskoj nedostaje. Naglašavali su kako su se s bliskim ljudima viđali i do nekoliko puta tjedno te bi zajedno pripremali hranu i uživali u njoj, no osim toga, cijenili su i sveopću druželjubivost kroz pričanje s ljudima na ulici, tržnici, u javnom prijevozu i slično, njegujući stav kako su svi ljudi jednako vrijedni. Ta druželjubivost nije se samo odnosila na pripadnike lokalne zajednice, već i na strance, pri čemu je jedna sudionica istaknula izrazitu solidarnost Sirijaca prema narodu Armenije koji su u jednom trenutku povijesti bili primorani napustiti svoje domove. U vlastitoj kulturi im je najviše smetao politički sistem, što je i očekivano s

obzirom na to da je velik dio sudionika napustio svoje domove upravo iz političkih razloga. Osim toga, bili su kritični prema zastarjelim običajima koji idu na štetu mladih (djevojaka) i prema izbjegavanju izražavanja neugodnih osjećaja koji se obično povezuju sa slabošću. Vezu sa svojim domom održavali su pretežito kroz komunikaciju s obitelji i prijateljima te kroz kuhanje domaće hrane i prakticiranje religijskih običaja. Posebno ih je veselilo kada bi dobili priliku upoznati lokalno stanovništvo s hranom iz svojih krajeva, najčešće kroz organizirana druženja, što je u skladu s nalazima ranijih istraživanja (Ajduković, 2019). No, nisu isticali potrebu da svoje religijske običaje tj. blagdane i praznike približe široj javnosti, iz čega se daje zaključiti da ih u sadašnjem trenutku zadovoljava sama činjenica da i dalje mogu prakticirati religijske običaje, što samostalno, što u krugu obitelji i bliskih prijatelja. Otkad su u Hrvatskoj, najviše ih žalosti što više ne organiziraju velika okupljanja kao kod kuće, ponajviše zbog nedostatka prostora, no to vide kao privremenu otegotnost i izražavaju želju za organiziranjem istih u budućnosti. U Hrvatskoj im se najviše sviđa druželjubivost i spremnost da se pomogne onima koji su u nevolji, poput spremnosti kojoj su svjedočili kada je Zagreb, Petrinju i Sisak pogodio potres unazad 3 godine. Neki sudionici priznali su kako su od Hrvata preuzeli jadikovanje i tzv. kulturu kave, odnosno sastajanje s ljudima u kafićima, pri čemu su i jedno i drugo pojave koje se u njihovim državama porijekla rijetko ili rjeđe zamjećuju. U Hrvatskoj im se ne sviđa sporost i kompliciranost birokracije te sveopći politički duh koji njeguje negativan odnos prema izbjeglicama i stvara lošiju sliku o Hrvatskoj nego što ona doista jest.

Kategorija *Dobar, loš, spreman na bolje* opisuje evaluaciju postojećih mehanizama postupanja prema izbjeglicama i prijedloge za njihovo poboljšanje. Kao i na početku, ponovno je moguće uočiti razlike u prihvatu i postupanju prema izbjeglicama, ovisno o različitim vremenskim točkama u kojima su sudionici došli u Hrvatsku. Osim sudionice koja je došla najranije u Hrvatsku (2014. godine) kada su uvjeti bili najlošiji, ostali sudionici imali su pretežito pozitivno mišljenje o tretmanu u Porinu, odnosno, naveli su kako uspostavljeni sustav relativno dobro funkcionira. Neki su kao problem vidjeli to što prvih 9 mjeseci nisu imali pravo na rad, no to se u međuvremenu promijenilo te je od 1.4.2023. godine omogućen rad tri mjeseca od apliciranja za azil (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, 2023), što je itekako pozitivan pomak. Problemi se javljaju za sve one koji imaju posebnosti u svojem slučaju i ne slijede uhodanu putanju prema kojoj traže posao nakon dobivanja radne dozvole. Konkretnije, sudionici koji su htjeli ući u sustav visokog obrazovanja žalili su se kako su bili prepušteni sami sebi jer nadležna tijela nisu bila sigurna na koji način ih upisati. Slično, sudionik koji je u državi porijekla završio visoko obrazovanje, više od godine dana čeka na

prijevod i nostrifikaciju diplome, zbog čega nije u mogućnosti uopće tražiti posao, a kamoli započeti s radom. Kako bi se poboljšali postojeći mehanizmi, sudionici predlažu uspostavljanje organiziranog i sustavnog tečaja hrvatskog jezika od strane države. Naime, teret jezika trenutno podnose volonteri i organizacije koji nemaju dovoljno kapaciteta da bi pravovremeno uključili sve kojima je to potrebno. Osim toga, od države očekuju i više izravnih oblika pomoći, poput toga da postanu osiguranici zdravstvenog sustava - jer troškove liječenja za tražitelje azila trenutno plaća Ministarstvo zdravstva, a zbog njihovog kašnjenja u isplati troškova liječnici često negoduju te nerado primaju izbjeglice kao svoje pacijente - te da imaju više naknade od socijalne skrbi, pogotovo za umirovljenike koji plaćaju lijekove uslijed zdravstvenih problema. Jedan sudionik predlaže i praksu za koju je čuo da postoji u nekim drugim državama Europske unije, a to je da se svakom tražitelju međunarodne zaštite ili osobi pod međunarodnom zaštitom dodijeli određena obitelj, koja će ga (je) onda pratiti i preuzeti odgovornost za njega (nju). Na taj bi se način rasteretile organizacije koje ionako imaju prevelik opseg posla, a koje trenutno jedine pružaju ovakav tip podrške. Što se samih organizacija tiče, sudionici predlažu da bi trebale jasnije definirati područje svojeg djelovanja, odnosno da se svaka organizacija, kojih je trenutno u Hrvatskoj nemal broj, uhvati u koštac s jednim ili dva područja koja su bitna za integraciju izbjeglica u društvo, npr. zapošljavanje, pravna pomoć, itd. Na taj bi način ljudi bili bolje upoznati s time kojoj se organizaciji obratiti oko kojeg problema, a i same organizacije imale bi manji opseg posla i mogle se bolje usmjeriti na odabrano područje djelovanja. Uz to, bilo bi poželjno da ljude upoznaju s njihovim pravima i mogućnostima od samog dolaska u Hrvatsku, no to je trenutno veoma zahtjevno jer većina organizacija nema pristup Porinu, zbog čega je i teže pratiti dolazak novih ljudi. Za kraj, predlažu da prije osmišljavanja aktivnosti i usluga, organizacije prvo ispitaju koji su interesi i potrebe ljudi te nude li oni doista ono što je ljudima zaista potrebno.

Ograničenja ovog istraživanja ogledaju se u malom broju prigodnog uzorka sudionika ($N=6$) od kojih je dio sudionika istraživačica otprije (površno) poznavala, dok je dio sudionika prikupila uz pomoć prijedloga prijatelja i poznanika. Nadalje, u istraživanje su pozvani samo oni koji su se mogli sporazumjeti na hrvatskom i/ili engleskom jeziku što je i inače olakšavajuća okolnost u svakodnevnom životu, koja je mogla doprinijeti dojmu da su svi sudionici relativno dobro integrirani u hrvatsko društvo. Osim toga, pitanja koja je istraživačica postavila bila su brojna i vrlo konkretna te usmjerena na određene segmente života za koje se očekivalo da će ljudima u datoj situaciji biti od važnosti. To je moglo dovesti do toga da sudionici nemaju dovoljno prostora i vremena za skretanje s određenog pitanja,

iako je posljednje pitanje ostavljalo mogućnost za raspravu o nečem trećem (*Postoji li nešto što Vas nisam pitala, a da biste voljeli podijeliti sa mnom?*), no razumljivo bi bilo da su sudionici već tada osjećali umor jer je prosječno trajanje intervjua iznosilo 71 minutu.

Doprinosi ovog istraživanja ogledaju se u prikazu i približavanju individualnih iskustava ljudi kojima je, nakon izbjegličkog puta, Republika Hrvatska postala novi dom. Time je proširena postojeća baza znanja o ovom području kojim se, još uvijek, bavi relativno mali broj psihologa. Uvidom u poteškoće s kojima se izbjeglice suočavaju, otvara se put za većim razumijevanjem javnosti prema ovoj, nažalost, vrlo često marginaliziranoj društvenoj skupini. Identificiranjem odrednica bitnih za integraciju u društvo, ovaj rad potiče na održavanje korisnih i mijenjanje neučinkovitih praksi, kao i na otvaranje prostora koji bi ljudima pod međunarodnom zaštitom omogućio da se i njihov glas čuje. Naime, predmet rasprave nije (samo) što novopridošli članovi mogu učiniti da se bolje integriraju u društvo, već i što društvo može učiniti za njih, iznova naglašavajući kako je integracija dvosmjernan proces.

Buduće studije bi, osim većeg broja sudionika, trebale uključiti i osobe koje ne pričaju hrvatski i/ili engleski jezik kako bi se, uz pomoć prevoditelja, čulo i njihova iskustva od dolaska u Hrvatsku. Ako bi se postavljalo konkretna pitanja, trebalo bi uključiti pitanja (i) o zdravstvenoj skrbi što ovdje nije bio slučaj, ali se u razgovoru s ljudima doznalo kako je to jedan od većih problema s kojima se ljudi suočavaju. Ako bi se, pak, išlo drugačijom strategijom, pitanja bi trebala biti općenita i otvarati prostor za razgovor o različitim segmentima života koji su u datom trenutku ljudima važni. Studije u budućnosti mogle bi se više usmjeriti na mentalno zdravlje, s obzirom na to da dosad nema kvalitativnih istraživanja o mentalnom zdravlju izbjeglica, kako bi se u skladu s time oblikovale strategije za njegovu zaštitu. Isto tako, bilo bi korisno u istraživanja uključiti i one koji na bilo koji način djeluju na živote osoba pod međunarodnom zaštitom - predstavnike državnih institucija, zaposlenike Prihvatilišta, organizacije i volontere - kako bi se steklo uvid u njihovu perspektivu, poteškoće u radu i prijedloge za poboljšanje na sveopće zadovoljstvo svih koji su uključeni. Zaključno, bilo bi dobro provesti longitudinalna istraživanja i istraživanja koja bi bila usporediva s rezultatima iz drugih država, čega trenutno nedostaje u Hrvatskoj (Ajduković i sur., 2019).

6. Zaključak

Osobe pod međunarodnom zaštitom koje su sudjelovale u ovom istraživanju različito procjenjuju stupanj svoje prilagodbe na život u Hrvatskoj. To se može pripisati mentalnom zdravlju kojeg, od 1 do 5, prosječno ocjenjuju ocjenom 3, ali i vanjskim čimbenicima, poput jezika i neizvjesnosti uslijed čekanja na razrješenje pitanja od životne važnosti. Unatoč tome, analizom njihovih prijašnjih i postojećih ponašanja, može se zaključiti kako su sudionici relativno dobro integrirani u hrvatsko društvo. Osim što se čuju sa svojom obitelji i prijateljima, nastavljaju prakticirati ponašanja koja su imali i kod kuće, kao što su kuhanje tradicionalne hrane i slijeđenje religijskih običaja. Hrvate smatraju druželjubivim narodom koji je spreman pomoći u nevolji, a od kojih su usvojili određena ponašanja. Češće su se osjećali diskriminirano na javnim mjestima te od strane određenih službenika u sustavu nego od ljudi iz svakodnevnog života. Kada su nailazili na poteškoće u ostvarivanju prava na obrazovanje, dostojan posao i smještaj, od najveće pomoći bili su im prijatelji, profesori i kolege. Osim toga, teške trenutke prebrodili su uz pomoć nade, optimizma i adaptivnih strategija suočavanja. Iako su stvorili ili još stvaraju svoju socijalnu mrežu, čeznu za širokom socijalnom mrežom koju su imali kod kuće, kao i za čestim i dugim druženjima s bliskim ljudima. Svoje slobodno vrijeme danas uglavnom provode sami ili s obitelji. U procesu apliciranja i čekanja na odobrenje međunarodne zaštite nisu imali neugodnih iskustava. Iako im Hrvatska uglavnom nije bila ciljna destinacija, ovdje su se zadržali i osjećaju da je Hrvatska njihov drugi dom. Od države očekuju da bude odgovornija i usmjeri se na pitanja bitna za integraciju, kao što su direktna pomoć, učenje jezika, pravo na zdravstvenu skrb. Prepoznaju postojanje i brojnost organizacija usmjerenih na rad s izbjeglicama, ali im je katkad nejasno koje je područje djelovanja pojedine organizacije. Uz to, voljeli bi kada bi organizacije ispitale njihove potrebe i interese te u skladu s tim osmišljavale svoj program.

Temeljem ovih iskustava, daje se zaključiti kako na različite segmente života, pa tako i na samu integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom, djeluje čitav niz čimbenika. Od državnih institucija, organizacija, profesora i kolega, do poznanika, susjeda, prijatelja i obitelji - svi članovi društva snose odgovornost da proces integracije učine što bržim i efikasnijim. Za to je potrebno nastaviti raditi na senzibilizaciji javnosti i stvaranju mjesta koje će omogućiti kontakt između novih i starih članova zajednice, kako bi se nove članove što bolje upoznalo i razumjelo njihove životne priče. Iako je ovim istraživanjem omogućen uvid u recentna promišljanja i iskustva ljudi pod međunarodnom zaštitom, problemi s kojima se sudionici susreću većinom se preklapaju s problemima uočenim u prijašnjim istraživanjima. Obzirom

na to da se prijedlozi sudionika za poboljšanjem njihovog svakodnevnog života odnose na osnovna prava i mogućnosti - kao što su jezik i zdravstvena skrb, poražavajuće je kako tijekom godina nije došlo do njihove realizacije. Slijedom toga, naša je zadaća opetovano ukazivati na ove probleme i apelirati na izvršitelje odluka kako bi osobe pod međunarodnom zaštitom dobile pravo kojeg svi zaslužuju, a to je pravo na dostojan život.

7. Literatura

- Agustín, Ó. G. i Jørgensen, M. B. (2018). *Solidarity and the "Refugee Crisis" in Europe*. Palgrave Pivot.
- Ajduković, D. (1993). *Psihološke dimenzije progonstva*. Alinea.
- Ajduković, D., Bakić, H. i Ajduković, M. (2016). *Psihosocijalna podrška u kriznim situacijama velikih razmjera*. Hrvatski crveni križ.
- Ajduković, D., Čorkalo Biruški, D., Gregurović, M., Matić Bojić, J. i Župarić-Iljić, D. (2019). *Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica*. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
- Ajduković, D., Čorkalo Biruški, D., Župarić-Iljić, D., Gregurović, M. i Matić Bojić, J. (2019). Prediktori spremnosti na bliske odnose i prosocijalno ponašanje hrvatskih građana prema azilantima. U M. Jelić i J. Tomas (Ur.) *24. dani Ramira i Zorana Bujasa: Međunarodni psihologijski znanstveni skup - Knjiga sažetaka* (58-58). Filozofski fakultet Zagreb.
- Ajduković, M. (1994). Psihosocijalna prilagodba na progonstvo u starijoj životnoj dobi. *Ljetopis socijalnog rada*, 1(1), 67-78. <https://hrcak.srce.hr/198081>
- Amnesty International (2022/2023). *Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights*. <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/>
- Bean, T., Derluyn, I., Eurelings-Bontekoe, E. i Broekaert, E. (2007). Comparing Psychological Distress, Traumatic Stress Reactions, and Experiences of Unaccompanied Refugee Minors With Experiences of Adolescents Accompanied by Parents. *The Journal of nervous and mental disease*, 195(4), 288-97. <https://doi.org/10.1097/01.nmd.0000243751.49499.93>
- Beiser, M. i Hou, F. (2017). Predictors of positive mental health among refugees: Results from Canada's General Social Survey. *Transcultural Psychiatry*, 54(5-6), 675-695.
- Bonyan Organization. (2022). *What Stressors Do Refugees Face?* <https://bonyan.ngo/stressors-refugees-faces/>
- Brance, K., Chatzimpyros, V. i Bentall, R. P. (2023). Increased social identification is linked with lower depressive and anxiety symptoms among ethnic minorities and migrants: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 99. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2022.102216>
- Brough, M., Gorman, D., Ramirez, E., i Westoby, P. (2003). Young refugees talk about well-being: a qualitative analysis of refugee youth mental health from three states. *Australian Journal of Social Issues*, 38(2), 193-208. <https://doi.org/10.1002/j.1839>
- Bužinkić, E. (2017). Kamp, koridor, granica: studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu. U E. Bužinkić i M. Hameršak (Ur.), *Dobrodošli vs. dobroprošli: krizna mobilizacija i solidarizacija s izbjeglicama u Hrvatskoj kao tranzitnoj zemlji* (str. 133-157). Nova etnografija.

- Carlson, M., Jakli, L. i Linos, K. (2018). Rumors and Refugees: How Government-Created Information Vacuums Undermine Effective Crisis Management. *International Studies Quarterly* 62(2), 671-685. <https://doi.org/10.1093/isq/sqy018>
- Centar za mirovne studije. (2023). *Uvod u migracije i sustav azila* [Materijal s predavanja]. Centar za mirovne studije.
- Corona Maioli, S., Bhabha, J., Wickramage, K., Wood, L. C. N., Erragne, L., Ortega García, O., Burgess, R., Digidiki, V., Aldridge, R. W. i Devakumar, D. (2021). International migration of unaccompanied minors: trends, health risks, and legal protection. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 5(12), 882-895. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(21\)00194-2](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(21)00194-2)
- Covington-Ward, Y. (2017). "Back Home, People Say America is Heaven": Pre-Migration Expectations and Post-Migration Adjustment for Liberians in Pittsburgh. *Journal of International Migration and Integration*, 18(4), 1013-1032. <https://doi.org/10.1007/s12134-017-0511-7>
- Crone, M. i Falkentoft, M. F. (2018). *An extraordinary threat? Europe's Refugee Crisis and the Threat of Terrorism*. DIIS – Danish Institute for International Studies.
- Čarija, M. i Jelić, M. (2021). *Osnježivanje školskih stručnih suradnika i nastavnika za kvalitetniju integraciju učenika izbjeglica putem socijalne akcije u zajednici*. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
- Čorkalo Biruški, D., Jelić, M., Stanković, N. i Vrdoljak, A. (2020). Izazovi integracije djece izbjeglica: iskustva zagrebačkih osnovnih škola. U: *24. međunarodna znanstvena konferencija Nacionalne manjine, migracije i sigurnost*.
- Dansko vijeće za izbjeglice (2023). *Global Displacement Forecast Report 2023*. https://pro.drc.ngo/media/4c5hxa5c/230310_global_displacement_forecast_report_2023.pdf
- Díaz Andrade, A. i Doolin, B. (2016). Information and Communication Technology and the Social Inclusion of Refugees. *MIS Quarterly*, 40(2), 405-416. <https://doi.org/10.25300/MISQ/2016/40.2.06>
- El Khoury, S. J. (2018). Factors that impact the sociocultural adjustment and well-being of Syrian refugees in Stuttgart – Germany. *British Journal of Guidance & Counselling*, 47(1), 65-80. <https://doi.org/10.1080/03069885.2018.1520196>
- Ertorer, S. E. (2016). Acculturating into the Canadian society: a case of Karen refugees. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(11), 1864-1884. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1128809>
- European Commission. (n.d.). *irregular migrant*. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/irregular-migrant_en
- European Commission. (n.d.). *Visa policy*. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/visa-policy_en
- European Union Agency for Asylum. (2020). *Asylum Trends – 2020 Overview*. <https://euaa.europa.eu/asylum-trends-2020-overview>

- European Union Agency for Asylum. (2022). *Over 4.6 million people seek safety in Europe by mid-2022*. <https://euaa.europa.eu/news-events/over-46-million-people-seek-safety-europe-mid-2022>
- Europski sud za ljudska prava. (2021). *Case of M.H. and others v. Croatia (European Court of Human Rights) 15670/18 and 43115/18*. <https://laweuro.com/?p=17315>
- Europski sud za ljudska prava. (2023). *Case of Daraibou v. Croatia (European Court of Human Rights) 84523/17*. <https://laweuro.com/?p=20373>
- Eurostat. (2022). *First-time asylum applicants up by a quarter in 2021*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220323-1>
- Gottvall, M., Sjölund, S., Arwidson, C. i Saboonchi, F. (2020). Health-related quality of life among Syrian refugees resettled in Sweden. *Quality of Life Research*, 29, 505-514.
- Gregurović, M. (2023). Ukrajinska izbjeglička kriza iz perspektive sociologije migracija. *Polemos: Časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 25(50). <https://hrcak.srce.hr/302647>
- Gregurović, M., Župarić-Iljić, D., Ajduković, D. i Matić Bojić, J. (2019). Stavovi građana Hrvatske i njihova spremnost na integraciju azilanata. U M. Jelić i J. Tomas (Ur.) *24. dani Ramira i Zorana Bujasa: Međunarodni psihologijski znanstveni skup - Knjiga sažetaka*. Filozofski fakultet Zagreb.
- Hahn, E., Richter, D., Schupp, J. i Back, M. D. (2019). Predictors of Refugee Adjustment: The Importance of Cognitive Skills and Personality. *Collabra: Psychology*, 5(1), 23. <https://doi.org/10.1525/collabra.212>
- Hameršak, M. i Pleše, I. (2017). Kamp, koridor, granica: studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu. U E. Bužinkić i M. Hameršak (Ur.), *Zarobljeni u kretanju: o hrvatskoj dionici balkanskog koridora* (str. 9-41). Nova etnografija.
- Hatton, T. (2020). European asylum policy before and after the migration crisis. *IZA World of Labour*, 480. <https://doi.org/10.15185/izawol.480>
- Hedl, D. (2021, 7.10.). *Od EU-a smo dobili 110 milijuna eura za čuvanje granice. Obučavamo li tim novcem policiju da mlati migrante?* Telegram. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/od-eu-a-smo-dobili-110-milijuna-eura-za-cuvanje-granice-obucavamo-li-tim-novcem-policiju-da-mlati-migrante/>
- Heřmanová, M. i Andrlé, J. (2022). *Integration at first hand: reception, adaptation and integration in the Czech Republic from the perspective of refugees themselves*. *People in Need*, o. p. s.
- Holmes, S. M. i Castañeda, H. (2016). Representing the “European refugee crisis” in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death. *American Ethnologist*, 43(1), 12–24. <https://doi.org/10.1111/amet.12259>
- Hou, W. K., Liu, H., Liang, L., Ho, J., Kim, H., Seong, E., Bonanno, G. A., Hobfoll, S. E. i Hall, B. J. (2019). Everyday life experiences and mental health among conflict-affected

- forced migrants: A meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 264(1), 50-88. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.11.165>
- Huemer, J., Karnik, N. S., Voelkl-Kernstock, S., Granditsch, E., Dervic, K., Friedrich, M. H. i Steiner, H. (2009). Mental health issues in unaccompanied refugee minors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 3(13). <https://doi.org/10.1186/1753-2000-3-13>
- Human Rights Watch (2021). *What's Next for Afghans Fleeing the Taliban?* <https://www.hrw.org/news/2021/09/09/whats-next-afghans-fleeing-taliban>
- Ilotić M. (2015, 17.12.). *Hrvatska će pokrenuti spor protiv Slovenije pred Europskom komisijom zbog postavljanja žilet-žice na granici*. Telegram. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/hrvatska-ce-pokrenuti-spor-protiv-slovenije-pred-europskom-komisijom-zbog-postavljanja-zilet-zice/>
- International Organization for Migration. (2019). *International Migration Law: Glossary on Migration*. International Organization for Migration.
- J. W. Berry (2001). A Psychology of Immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615–631. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00231>
- Jurković, R. (2021). *Integracija azilanata u hrvatsko društvo: kulturnoantropološka studija*. Asesor.
- Kamil, R. K. (2013). *Is cultural adjustment needed for integration? A study of immigrant perceptions in Sweden* [Diplomski rad, Linnéuniversitetet]. Digitala Vetenskapliga Arkivet, DiVA. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:649190/FULLTEXT01>
- Kiralj, J. i Ajduković, D. (2021). Integration of Refugees in Croatia – A Qualitative Study of the Integration Process and Intergroup Relations of Refugees from Syria. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 31(4), 661-682. <https://hrcak.srce.hr/287701>
- Kovačević, V., Malenica, K. i Jelaska, I. (2020). Stavovi studentske populacije Sveučilišta u Splitu o azilantima kao simboličkoj i realnoj prijetnji u kontekstu društva rizika. *Nova prisutnost*, 18(2), 245-258. <https://hrcak.srce.hr/241326>
- Kurt, G., Acar, I. H., Ilkkursun, Z., Yurtbakan, T., Acar, B., Uygun, E. i Acarturk, C. (2021). Traumatic experiences, acculturation, and psychological distress among Syrian refugees in Turkey: The mediating role of coping strategies. *International Journal of Intercultural Relations*, 81, 214-225. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.02.001>
- Lalić Novak, G. i Kraljević, R. (2014). *Priručnik za edukatore: Zaštita izbjeglica i ranjivih skupina migranata*. Hrvatski crveni križ.
- Lazanski, S., Silov, A. i Župić, A. (2023). *Tjelesno i mentalno zdravlje tražitelja međunarodne zaštite u Republici Hrvatskoj – novi trendovi, zapažanja, izazovi i preporuke*. Médecins du Monde ASBL-Dokters van de Wereld VZW.
- Maldini, P. i Takahashi, M. (2017). Refugee Crisis and the European Union: Do the Failed Migration and Asylum Policies Indicate a Political and Structural Crisis of European Integration? *Communication Management Review*, 2, 54-72.

- Masocha, S. i Simpson, M. K. (2011). Developing mental health social work for asylum seekers: A proposed model for practice. *Journal of Social Work*, 12(4), 423–443. <https://doi.org/10.1177/1468017310392283>
- Medlobi, M. i Čepo, D. (2018). Stavovi korisnika društvenih mreža o izbjeglicama i tražiteljima azila: post festum tzv. izbjegličke krize. *Političke perspektive*, 8(1-2), 41-69. <https://hrcak.srce.hr/219597>
- Ministarstvo unutarnjih poslova. (2015). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2015.* https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Publikacije/2016/medjunarodna_zastita_2015.pdf
- Ministarstvo unutarnjih poslova. (2016). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2016.* <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Dokumenti/azil/2017/Statisti%C4%8Dki%20pokazatelji%20trazitelja%20medunarde%20zastite%20za%202016..pdf>
- Ministarstvo unutarnjih poslova. (2017). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite do 31.12.2017.* https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Trazitelji%20medjunarodne%20zastite/St atisticki%20podaci_azil%202017.pdf
- Ministarstvo unutarnjih poslova. (2018). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2018. godinu.* <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2019/Tra%C5%BEitelji%20me%C4%91unardo dne%20za%C5%A1tite%20u%202018%20godini/29-04-statistika-trazitelji-2018.pdf>
- Ministarstvo unutarnjih poslova. (2019). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite do 31.12.2019.* https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2020/Međunarodna_zastita/Web statistika_2019.docx
- Ministarstvo unutarnjih poslova. (2020). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2020. godinu.* https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Medjunarodna_zastita/Medjunarodna_zas tita_4kvartal2020.pdf
- Ministarstvo unutarnjih poslova. (2021). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite do 31.12.2021.* https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Medjunarodna_zastita/Statisticki-pokazatelji-trazitelja-medjunarodne-zastite-do-31-12-2021.pdf
- Ministarstvo unutarnjih poslova. (n.d.). *Međunarodna zaštita.* <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/moji-dokumenti-281563/stranci-333/medjunarodna-zastita-281941/281941>
- Panjikidze, M., Beelmann, A., Martskvishvili, K. i Chitashvili, M. (2020). Posttraumatic Growth, Personality Factors, and Social Support Among War-Experienced Young Georgians. *Psychological Reports*, 123(3) 687–709. <https://doi.org/10.1177/0033294118823177>
- Pearson, C. M. i Mitroff, I. I. (1993). From crisis prone to crisis prepared: a framework for crisis management. *Academy of Management Perspectives*, 7(1), 48–59. <https://doi.org/10.5465/ame.1993.9409142058>

- Perić, K. (2018). *Djeca izbjeglice u Hrvatskoj: iskustvo dolaska, prilagodba na nove uvjete života i očekivanja od budućnosti* [Diplomski rad, Hrvatsko katoličko sveučilište]. Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:224:285985>
- Perić, K. i Merkaš, M. (2020). Iskustva i prilagodba djece izbjeglica u Hrvatskoj. *Napredak*, 161(1-2), 123-140. <https://hrcak.srce.hr/239897>
- Peterson, C., Semmel, A., von Baeyer, C., Abramson, L. Y., Metalsky, G. I. i Seligman, M. E. P. (1982). *The attributional Style Questionnaire*. *Cognitive Therapy and Research*, 6(3), 287–299. <https://doi.org/10.1007/BF01173577>
- Pilipović, T. i Löw, A. (2017). Doživljaj prijete i europski i nacionalni identitet kao odrednice socijalne distance i agresivnih ponašajnih namjera prema izbjeglicama. U: *23. dani Ramira i Zorana Bujasa: Knjiga sažetaka* (180-180). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Zagreb i Filozofski fakultet Zagreb.
- Piqueras, J. A., Mateu-Martínez, O., Cejudo, J. i Pérez-González, J-C. (2019). Pathways Into Psychosocial Adjustment in Children: Modeling the Effects of Trait Emotional Intelligence, Social-Emotional Problems, and Gender. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00507>
- Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants. (n.d.). *Words Matter: Illegal vs Undocumented Migrants*. <https://picum.org/words-matter/>
- Popović, H., Kardov, K. i Župarić-Iljić, D. (2022). *Medijske reprezentacije migracija: Diskurzivne konstrukcije migranata, izbjeglica i tražitelja azila u hrvatskim medijima*. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
- Porter, M. i Haslam, N. (2005). Predisplacement and Postdisplacement Factors Associated With Mental Health of Refugees and Internally Displaced Persons. *JAMA*, 294(5), 602-612. <https://doi.org/10.1001/jama.294.5.602>
- Pregrad, J. (1996). *Stres, trauma, oporavak: udžbenik programa "Osnove psihosocijalne traume i oporavka"*. Društvo za psihološku pomoć.
- Riulli, L., Savicki, V. i Cepani, A. (2002). Resilience in the Face of Catastrophe: Optimism, Personality, and Coping in the Kosovo Crisis. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(8), 1604–1627. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2002.tb02765.x>
- Şafak-Ayvazoğlu, A., Kunuroglu, F. i Yağmur, K. (2021). Psychological and socio-cultural adaptation of Syrian refugees in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 80, 99-111. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2020.11.003>
- Schick, M., Zumwald, A., Knöpfli, B., Nickerson, A., Bryant, R. A., Schnyder, U., Müller, J. i Morina, N. (2016). Challenging future, challenging past: the relationship of social integration and psychological impairment in traumatized refugees. *European Journal of Psychotraumatology*, 7(1). <https://doi.org/10.3402/ejpt.v7.28057>
- Schweitzer, R., Melville, F., Steel, Z. i Lacherez, P. (2006). Trauma, Post-Migration Living Difficulties, and Social Support as Predictors of Psychological Adjustment in Resettled Sudanese Refugees. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 40(2), 179-187. <https://doi.org/10.1080/j.1440-1614.2006.01766.x>

- Shelter Projects. (2016). *Europe 2015-2016 / refugee crisis*. https://www.shelterprojects.org/shelterprojects2015-2016/SP15-16_A41-A42-Germany-2015-2016.pdf
- Silov, A., Gerčar, A. i Raguž, B. (2019). *Nearing a point of no return? Mental health of asylum seekers in Croatia*. Médecins du Monde Belgique - Office for Croatia.
- Silove, D., Ventevogel, P. i Rees, S. (2017). The contemporary refugee crisis: an overview of mental health challenges. *World Psychiatry*, 16(2), 130-139. <https://doi.org/10.1002/wps.20438>
- Stubley, T. i McCroy, C. (2014). Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. U A. C. Michalos (Ur.), *Psychosocial Adjustment (Includes Psychosocial Functioning and Well-Being)* (str. 5184–5187).
- Tatalović, T. i Malnar, D. (2016). Migration and refugee crisis in Europe: States on the Balkan route between securitisation and humanitarianism. *Međunarodni problemi*, 68(4), 285-308. [dx.doi.org/10.2298/MEDJP1604285T](https://doi.org/10.2298/MEDJP1604285T)
- The Left in the European Parliament. (2020). *The Black Book of Pushbacks - Volumes I & II*. <https://left.eu/issues/publications/black-book-of-pushbacks-volumes-i-ii/>
- Tučkorić, L. (2020). *Country report: Croatia*. Asylum Information Database.
- Učakar, T. (2017). *Migracijska politika EU : nove artikulacije isključivanja u 21. stoljeću*. Sandorf i Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2015). *Global trends: Forced displacement in 2015*. <https://www.unhcr.org/statistics/unherstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2016). *Global trends: Forced displacement in 2016*. <https://www.unhcr.org/media/global-trends-forced-displacement-2016>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2016). *Mediterranean death toll soars, 2016 is deadliest year yet*. <https://www.unhcr.org/news/stories/mediterranean-death-toll-soars-2016-deadliest-year-yet>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2018). *Why 'undocumented' or 'irregular'? – UNHCR*. https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/09/TerminologyLeaflet_EN_PICUM.pdf
- Walther, L., Rayes, D., Amann, J., Flick, U., Tam Ta, T. M., Hahn, E. i Bajbouj, M. (2021). Mental Health and Integration: A Qualitative Study on the Struggles of Recently Arrived Refugees in Germany. *Frontiers in Public Health*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.576481>
- Watson, I., Mortensen, A. i Nagel, C. (2015, 17.9.). *Croatia opens borders, welcomes sudden stream of refugees*. CNN. <https://edition.cnn.com/2015/09/16/europe/croatia-migrants-refugees/index.html>

Worthy, L. D., Lavigne, T. i Romero, F. (2020). *Culture and Psychology: How People Shape and are Shaped by Culture*. Glendale Community College.

Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. (2023). <https://www.zakon.hr/z/798/Zakon-ome%C4%91unarodnoj-i-privremenoj-za%C5%A1titi>

Zebić, E. (2015, 20.10.). *Slovenski parlament odlučuje o slanju vojske na granicu*. Radio Slobodna Evropa. <https://www.slobodnaevropa.org/a/slovenija-ce-angazirati-vojsku-na-granici/27315823.html>

8. Prilozi

Prilog 1. Vodič za intervju

Dolazak

Koje ste godine došli u Hrvatsku?
Jeste li došli sami ili u nečijoj pratnji?
Je li Hrvatska za Vas otpočetak bila ciljna država?
Jeste li prije dolaska znali išta o Hrvatskoj?

Porin

Kada ste prvi put došli u Prihvatilište za tražitelje azila (Porin), je li Vam bila pružena ikakva pomoć (materijalna, medicinska, psihološka...)?
Jeste li imali mogućnost razgovarati s psihologom kada Vam je to bilo potrebno, ako Vam je bilo potrebno?
Jeste li imali nekoga kome ste se mogli povjeriti?
Kako ste provodili svoje vrijeme?
Jesu li za Vas bile organizirane ikakve aktivnosti u Porinu ili oko Porina (tečajevi jezika, druženja, sportske aktivnosti..)?
Što Vam je tada bilo posebno teško?
Što Vam je tada pomagalo da se nosite s postojećom situacijom?

Postupak

Nakon podnošenja Zahtjeva za traženjem azila, koliko ste čekali na prvi intervju?
Koliko ste imali intervjuja dok Vam nije odobrena međunarodna zaštita?
Koliko je trajao Vaš proces odobrenja međunarodne zaštite?
Je li Vam, tijekom procesa odobrenja međunarodne zaštite, u svakom trenutku bilo jasno što se događa? (Je li sve bilo prevedeno na Vaš jezik? Jeste li znali koja su Vaša prava? Jeste li se imali kome obratiti za nejasnoće?).
Jesu li se, obzirom na njegovu dugotrajnost, tijekom procesa odobrenja međunarodne zaštite dogodile neke promjene u Vašem životu (npr. započeto školovanje, pronalazak posla, priključivanje društvima i organizacijama..)?

Papir koji život znači

Nakon dobivanja međunarodne zaštite, što se u Vašem životu promijenilo?

Odrednice psihosocijalne prilagodbe

Mentalno zdravlje

Kojom bi ocjenom, na skali od 1 do 5, procijenili svoje mentalno zdravlje?

Ličnost

Što mislite, koje karakteristike Vaše ličnosti su Vam pomogle da budete tu gdje jeste?

Slobodno vrijeme

Kako provodite svoje slobodno vrijeme?
Imate li hobije?

Društvene odrednice

Podrška okoline

Procjenjujete li da imate podršku okoline (npr. obitelji, prijatelja, kolega, susjeda..)?

Podrška organizacija i šire javnosti

Procjenjujete li da imate (dovoljnu) podršku organizacija koje su orijentirane na rad s izbjeglicama?

Jeste li trenutno član nekog društva ili organizacije?

Jeste li dosad javno nastupali i/ili bili prezentirani u medijima?

Ako niste, bi li htjeli?

Situacijske odrednice

Obrazovanje/Zaposlenje

Kakvo je Vaše iskustvo sa školovanjem i/ili zapošljavanjem u Hrvatskoj?

Smještaj

Kakvo je Vaše iskustvo, ukoliko ste ga imali, s pronalaskom smještaja?

Subjektivna procjena psihosocijalne prilagodbe

Možete li procijeniti, u kojem ste trenutku počeli osjećati da je Hrvatska Vaš dom?

Kojom bi ocjenom, na skali od 1 do 5, procijenili Vašu cjelokupnu prilagodbu na život u Hrvatskoj?

Diskriminacija

Jeste li ikad osjećali diskriminirano u Hrvatskoj?

Što biste rekli, kako Hrvati gledaju na izbjeglice u Hrvatskoj?

Koja vas predrasuda o izbjeglicama najviše smeta?

Dom daleko od doma

Kako se danas osjećate u Hrvatskoj?

Mi ili Mi i Oni?

Što Vam se sviđa, a što ne sviđa u hrvatskoj kulturi?

Jeste li usvojili određena ponašanja Hrvata?

Što Vam se sviđa, a što ne sviđa u Vašoj kulturi?

Jeste li zadržali određena ponašanja (npr. navike, običaje..) iz Vaše države i u Hrvatskoj?

Jeste li odbacili određena ponašanja iz Vaše države, otkad ste došli u Hrvatsku?

Održavate li ikakvu vezu s domom (komunikacija s obitelji, praćenje događaja, čitanje vijesti..)?

Dobar, loš, spreman na bolje

Što ste dobili kao tražitelj azila, a da mislite da je korisno?

Što ste dobili kao osoba pod međunarodnom zaštitom, a da mislite da je korisno (od strane države, institucija, organizacija, okoline..)?

Što bi promijenili za ljude koji su tražitelji azila?

Što bi promijenili za ljude pod međunarodnom zaštitom?

Na koji bi način, po Vašem mišljenju, organizacije orijentirane na rad s izbjeglicama mogle pružiti dodatnu podršku?

Postoji li nešto što Vas nisam pitala, a da biste voljeli podijeliti sa mnom?

Prilog 2. Obrazac za sudjelovanje u istraživanju

Ja, _____ (IME), **dajem suglasnost za:**

I.) Dobrovoljno sudjelovanje u ovom istraživanju;

II.) Snimanje tijekom intervjua;

III.) Parafraziranje i citiranje vlastitih izjava u diplomskom radu,

isključivo u obrazovne svrhe.

POTPIS: _____

DATUM: _____

Zapamtite, u bilo kojem trenutku, možete odustati od sudjelovanja u istraživanju ili odlučiti ne odgovoriti na određeno pitanje.

Tijekom intervjua, slobodni ste postaviti bilo koje pitanje, uključujući uzimanje stanke, ukoliko Vam je ista potrebna.

Vaša privatnost je zagarantirana i odgovori koje dajete neće biti povezani s Vašim identitetom ni u kojem slučaju.

Želite li primiti PDF verziju diplomskog rada (pisanog na hrvatskom) nakon njegovog završetka?

a) Da, molim.

b) Ne, hvala.

Prije nego započnemo intervju, ljubazno Vas molim da ispunite sljedeća polja:

IME: _____

PSEUDONIM (Lažno ime koje će biti korišteno u diplomskom radu): _____

DOB: _____

SPOL: a) Ženski b) Muški

PROFESIJA: _____

ZEMLJA PORIJEKLA: _____

RAZLOG NAPUŠTANJA ZEMLJE PORIJEKLA: _____

HVALA VAM!

